

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของครูในการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษาในเขตบางขุนเทียน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิด และแนวทางการศึกษาตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานเขตบางขุนเทียน

หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา

การบริหารงานในโรงเรียน

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- งานวิจัยในประเทศไทย
- งานวิจัยในต่างประเทศ

ข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานเขตบางขุนเทียน (สำนักงานเขตบางขุนเทียน, 2551, หน้า 1)

สำนักงานเขตบางขุนเทียน มีจำนวนครู 679 คน นักเรียนระดับประถมศึกษา 116,456 คน จัดการศึกษาตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในมาตรา 89 (21) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาในรูปแบบของอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยฝ่ายการศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานสารบรรณ และธุรการทั่วไป การงบประมาณ การเงิน การบัญชี และการพัสดุ การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 งานกิจกรรมนักเรียนในสถานศึกษา (ได้แก่ จัดตั้งกลุ่มกองลูกเสือ เนตรนารี และยุวการชาด แต่งตั้งผู้บังคับบัญชาลูกเสือ และยุวกาชาด การทะเบียนลูกเสือและยุวกาชาด) ตรวจสอบโรงเรียน จัดพิธีการและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนดำเนินการเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ สวัสดิการเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และบำเหน็จบำนาญของข้าราชการครู และลูกจ้างของโรงเรียนและข้าราชการครูฝ่ายการศึกษา การเลือกตั้งข้าราชการครู การเลือกตั้งกรรมการครูสภา

การนิเทศการศึกษาการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งข้าราชการครูเข้ารับการศึกษาอบรม การประชุมสัมมนาการนิเทศและตรวจเยี่ยม การสนับสนุนงานวิชาการ วิจัยประเมินผลโครงการ และเผยแพร่ข้อมูลทางการศึกษา จัดทำรายงานและเผยแพร่การประสานงานวิชาการระหว่าง โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ดำเนินงานศูนย์วิชาการเขต และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย มีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 16 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนหมู่บ้านเกาะโพธิ์, โรงเรียนวัดหัวกระบือ, โรงเรียนราชมุนตรี (ปลื้ม – เชื้อมนุกุล), โรงเรียนวัดสะแกงาม, โรงเรียนวัดกำแพง, โรงเรียนศาลเจ้า (หัวนุกุลวิทยา), โรงเรียนแก้วท่าบ่ออุบลรัตน์, โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์, โรงเรียนวัดบางกระดี่, โรงเรียนวัดแสมดำ, โรงเรียนวัดท่าข้าม, โรงเรียนวัดบัวผัน, โรงเรียนวัดกก, โรงเรียนวัดประชา บำรุง, โรงเรียนวัดเลา (คณะสิทธิ์เทพสิทธิอุทิศ), และโรงเรียนบางขุนเทียนศึกษา เนื่องจากเขต บางขุนเทียน เป็นเขตพื้นที่กว้างใหญ่ มีลักษณะภูมิประเทศและลักษณะทางกายภาพแตกต่างกันมาก มีบริเวณที่อยู่ติดชายทะเลและริมคลองยังมีสภาพเป็นชนบทอย่างเด่นชัด ส่วนบริเวณที่อยู่แถบถนน สายหลัก เช่น ถนนพระรามที่ 2 ถนนบางขุนเทียน และถนนวงแหวนรอบนอก มีสภาพเป็นสังคม เมืองนอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก รวมทั้งเคหะชุมชนและหมู่บ้านจัดสรร หลายแห่ง ทำให้สภาพความเป็นอยู่ฐานะและความหนาแน่นของประชากรมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้โรงเรียนในสังกัดที่กระจายอยู่ในทำเลต่างๆ มีความแตกต่างกันและมีความหลากหลาย ทั้งในด้านของขนาด จำนวนนักเรียน การจัดการศึกษา จุดเด่น จุดด้อย เอกลักษณ์ และคุณภาพ

1. ลักษณะของชุมชน

1.1 สภาพทั่วไป

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบกลุ่ม มีเนื้อที่ทั้งหมด 123.26 ตารางกิโลเมตรแบ่งเขต การปกครองออกเป็น 2 แขวง คือ แขวงแสมดำ และแขวงท่าข้าม เป็นเขตเดียวของกรุงเทพมหานคร ที่มีพื้นที่ติดทะเล มีความยาวประมาณ 5 กิโลเมตร บริเวณแขวงท่าข้ามมีลำคลอง ลำธารสาธารณะ และลำประโดงหลายสาย คลองสายหลักซึ่งเป็นเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงหัวใจของประชาชน ชาวบางขุนเทียน เพราะประชาชนส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม และยังคงอาศัยน้ำจาก ลำคลอง คลองที่สำคัญมี คลองสนามไชย, คลองหัวกระบือ, คลองพิทยาลงกรณ์, คลองเสาชิง, คลอง ขุนราชพิณีใจ, คลองประมง ถนนที่สำคัญ ได้แก่ ถนนพระรามที่ 2, ถนนบางขุนเทียน-ชายทะเล ถนนบางขุนเทียน, ถนนวงแหวนรอบนอก จำนวนประชากรในปัจจุบันมีประชากร 138,089 คน (สำนักงานเขตบางขุนเทียน, 2551, หน้า 2) สภาพทางภูมิศาสตร์ ทิศเหนือติดต่อกับ เขตบางบอน ทิศตะวันออกติดต่อกับ เขตจอมทอง เขตทุ่งครุ ทิศใต้ติดต่อกับ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัด สมุทรปราการ และทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดต่อกับ จังหวัดสมุทรสาคร

สภาพปัจจุบันของพื้นที่เขตบางขุนเทียนที่ติดชายทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ใน หมู่ที่ 9, 10 แขวงท่าข้าม มีสภาพเป็นพื้นที่ดินชายทะเลที่เป็นดินเลน ไม่สามารถปลูกพืชสวนพืชไร่ ต่างๆ ได้ สาเหตุเนื่องจากน้ำเค็ม นอกจากนี้พืชที่ขึ้นเองตามชายทะเล คือ โกงกาง ลำพู แสม เหงือกปลาหมอ พื้นที่ชายเลน มีจำนวน 2,735 ไร่ เนื่องจากการที่น้ำทะเลเซาะพังเป็นเลน ขณะนี้ ยังมีเหลือเป็นป่าชายเลนจำนวน ประมาณ 5,000 ไร่เท่านั้น

สังคมดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตแบบเรียบง่ายยังคงมีอยู่ทั่วไป ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำประมง เลี้ยงหอย กุ้ง ปู ปลา จับสัตว์น้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกรขายตัวของอุตสาหกรรมและสถานประกอบการต่างๆ ประกอบกับความเจริญ แถบสองฝั่งถนนพระรามที่ 2 ได้ขยายเพิ่มขึ้นในลักษณะสังคมเมือง จึงเกิดสังคมแบบผสมผสาน หลากหลาย ปัจจุบันมีชุมชนต่างๆ จำแนกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ เเคะชุมชน ชุมชนชานเมือง ชุมชนแออัดชุมชนหมู่บ้านจัดสรร และชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 จำนวนรวมทั้งสิ้น 49 ชุมชนเป็นชุมชนที่อยู่ในแขวงแสมดำ 26 ชุมชน และแขวงท่าข้าม 23 ชุมชน(สำนักงานเขตบางขุนเทียน, 2551, หน้า 2)

แหล่งการเรียนรู้ เขตบางขุนเทียนมีแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ในบริการทางการศึกษา ทั้งโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 16 โรงเรียน โรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเอกชน วิทยาลัยอาชีวะ สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี บางขุนเทียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน พิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นเขตบางขุนเทียน พิพิธภัณฑ์มอญที่บางกระดี่ วัดที่มีประวัติการสร้างมานานนับร้อยปี และ มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หลายแห่ง รวมถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และ วรรณคดี เช่น คลองสนามไชย เป็นต้น

1.2 อาชีพผู้ประกอบการ

จำแนกตามประเภทของผู้อยู่อาศัยในชุมชนละแวกที่โรงเรียนตั้งอยู่ ได้ดังนี้

1.2.1 เเคะชุมชน มีจำนวน 5 ชุมชน

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ บริษัทเอกชน ค้าขาย รับจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น

1.2.2 ชุมชนชานเมือง มีจำนวน 18 ชุมชน

ยังมีสภาพเป็นชนบท และประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง เป็นต้น ส่วนใหญ่อยู่ในหมู่บ้าน 2, 4 – 6 และหมู่ที่ 8 – 10 แขวงท่าข้าม นอกนั้นกระจายกันอยู่ในพื้นที่ชั้นใน

1) ชุมชนชายฝั่งทะเลและริมคลองชั้นใน ผู้ปกครองประกอบอาชีพประมงได้แก่ ทำนากุ้ง เลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ ปลากระพง เป็นต้น รายได้เฉลี่ยประมาณ 4,000 – 7,000 บาทต่อเดือน

2) ชุมชนที่ยังมีการเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม เช่น สวนส้ม (ส้มเขียวและส้มเขียวหวานบางมด) สวนมะพร้าว ไม้ดอก ไม้ประดับ เลี้ยงปลา ทำนากุ้ง ค้าขาย รับราชการ บริษัทเอกชน รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

1.3 ชุมชนเมือง มีจำนวน 7 ชุมชน

เป็นชุมชนที่ยังมีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นการจัดสรรที่ดินโดยเจ้าของที่ดินซึ่งได้แบ่งขายเป็นแปลงให้ประชาชน ชุมชนบางแห่งเป็นที่วัด และต่อมาภายหลังมีจัดตั้งชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2543 ขึ้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขาย รับราชการ รัฐวิสาหกิจ รับจ้างทั่วไป เป็นต้น

1.4 ชุมชนแออัด มีจำนวน 3 ชุมชน

เป็นชุมชนที่ยังมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน บ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น และที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมการศาสนาหรือเป็นที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ประชาชนที่อาศัยเสียค่าเช่าเป็นรายปีหรือมีบางส่วนที่เป็นชุมชนบุกรุก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย ลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รับราชการ บริษัทเอกชน

1.5 ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร มีจำนวน 16 ชุมชน

เป็นชุมชนที่จัดสรรโดยบริษัทธุรกิจต่าง ๆ ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัว โรงงานอุตสาหกรรม ค้าขาย รับจ้าง ทั่วไป เป็นต้น (ปรับปรุงข้อมูลจากฝ่ายพัฒนาชุมชน, เมษายน, 2551)

2. แนวคิดหลักยุทธศาสตร์ที่นำมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษา

จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ

2.1 พัฒนาด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อรองรับกับการประเมินภายนอกจาก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จำนวน 14 มาตรฐาน 58 (60) ตัวบ่งชี้ โดยให้สอดคล้องตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ 3 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้

2.2 ปฏิบัติตามนโยบายของกรุงเทพมหานครด้านการศึกษา

3. วิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานเขตบางขุนเทียน

3.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

“มุ่งปฏิรูปการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพครู ผู้บริหาร ผู้คุณภาพนักเรียน และโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน...”

สำนักงานเขตบางขุนเทียน จะรวมพลังภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพแห่งตนเองสู่การค้นพบความจริง ความงาม ความถูกต้องและบรรลุสู่ความสุขตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วยการพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพครู และศักยภาพโรงเรียน

3.2 พันธกิจ (Mission)

เพื่อการบรรลุวิสัยทัศน์ สำนักงานเขตบางขุนเทียนจะดำเนินการดังนี้

3.2.1 กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ฝ้าระวัง และถือฤดูแลจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดให้มีมาตรฐานตามทิศทางของการปฏิรูปการศึกษา

3.2.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองภายใต้การมีหุ้นส่วนของชุมชนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3.3 ทิศทางของแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Directions)

แนวคิดหลักของแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยทิศทาง ดังนี้

3.3.1 ฝ่ายการศึกษาจะต้องร่วมมือกับชุมชนและเครือข่ายองค์กรเอกชนเพื่อร่วมพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

3.3.2 สร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนโดยสร้างกลไกเกื้อหนุนภายใต้ฐานความเข้มแข็งของชุมชนและความเป็นอิสระของโรงเรียน

3.3.3 สนับสนุน ส่งเสริม องค์กรเครือข่ายทางการศึกษาให้มีส่วนรับผิดชอบในการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย เครือข่ายผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียน ศูนย์วิชาการเขตตลอดทั้งสภาวัดนครธรรมท้องถิ่นเขตบางขุนเทียน

3.3.4 มุ่งเน้นพัฒนาครูและโรงเรียนสู่ศักยภาพที่แท้จริงภายใต้ความสมดุลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง

3.4 แนวทางสู่ความสำเร็จของแผนยุทธศาสตร์

เพื่อบรรลุทิศทางของแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานเขตบางขุนเทียนจะต้องดำเนินการดังนี้

3.4.1 สร้างความตระหนักและจิตสำนึกร่วมกันระหว่าง ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กร ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตามกรอบแนวคิดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3.4.2 สร้างความภาคภูมิใจร่วมกันระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนในความสำเร็จของการจัดการศึกษาด้วยการจัดระบบรายงานต่อสาธารณะอย่างต่อเนื่องในผลงานที่เกิดขึ้น

3.4.3 สร้างท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งเป็น “ท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้” และบูรณาการเข้าสู่ระบบการศึกษาของโรงเรียนในฐานะการมีส่วนร่วมและการมีหุ้นส่วนต่อกัน

3.4.4 พัฒนาระบบการ “ออกแบบ” โรงเรียนให้เป็นโรงเรียนสายพันธุ์ใหม่มีรูปแบบใหม่ ภายใต้การยอมรับในความแตกต่างของโรงเรียนแต่ละโรงเรียน

3.4.5 มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เปลี่ยนแปลงแบบ “สมดุล” ระหว่างความเป็นสากลกับภูมิปัญญาไทย

3.5 การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policies For Implementation)

3.5.1 มุ่งปฏิรูปการเรียนรู้

- 1) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2) การเรียนรู้เน้นการคิดวิเคราะห์
- 3) การเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญของเทคโนโลยีใหม่ ๆ
- 4) การเรียนรู้ที่เน้นความเป็นสหวิทยาการ
- 5) การเรียนรู้ที่เน้นการประเมินผลตามสภาพจริง
- 6) การเรียนรู้ที่เน้นความเป็นสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.5.2 การพัฒนาศักยภาพครู

- 1) ส่งเสริมการนิเทศภายในอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลึกความคิดเชิงระบบ
- 2) ส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อความกระจ่างชัดลึกในกระบวนการถ่ายทอด
- 3) ส่งเสริมการทำผลงานทางวิชาการ เพื่อเป็นครูชำนาญการและครูเชี่ยวชาญ
- 4) ส่งเสริมการจัดทำแฟ้มพัฒนางาน เพื่อให้เกิดทักษะในระดับมืออาชีพ
- 5) ส่งเสริมการฝึกอบรม สัมมนาทางวิชาการเพื่อการค้นหาทางเลือกที่หลากหลาย

6) ส่งเสริมการปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อการศึกษาค้นคว้าของ
ครูผู้สอน

7) ส่งเสริมวิธีการมองปัญหาให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ รู้การใช้เครื่องมือ
และการมีศักยภาพในด้านทีมงาน

3.5.3 การพัฒนาศักยภาพโรงเรียน

1) มุ่งเน้นการประกันคุณภาพ
2) มุ่งเป็นภาคีเครือข่ายทางการศึกษากับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น
ทั้งภาครัฐและเอกชน

3) มุ่งพัฒนาสู่การเป็น โรงเรียนแห่งการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ
4) มุ่งพัฒนาสู่ระบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและระบบ
ธรรมาภิบาล

5) มุ่งพัฒนาสู่ระบบโรงเรียนอิเล็กทรอนิกส์
6) มุ่งพัฒนาจุดเน้นของแต่ละโรงเรียนให้เกิด “หนึ่งโรงเรียนหนึ่งคุณภาพ
การเรียนรู้”

7) มุ่งพัฒนาโรงเรียนให้ เป็น “หุ้นส่วน” กับชุมชนและท้องถิ่น

4. การจัดการศึกษาตามโครงการพิเศษต่างๆ

4.1 โครงการ โรงเรียนจัดการศึกษาพิเศษ (เรียนร่วม เด็กพิเศษและบกพร่องทาง
สติปัญญา) โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ โรงเรียนวัดเลา (คณะศิษย์เทพสิทธินุทิศ) โรงเรียน
วัดกำแพง และ โรงเรียนบางขุนเทียนศึกษา

4.2 โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

จัดการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีโรงเรียนในโครงการจำนวน 7
โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดหัวกระบือ, โรงเรียนวัดบางกระบือ, โรงเรียนวัดสะแกงาม, โรงเรียนวัด
กำแพง, โรงเรียนวัดกก, โรงเรียนวัดเสม็ดคำ และ โรงเรียนราชมนตรี (ปลื้ม – เชื้อมนุญกุล)

4.3 โครงการจัดสอนแบบรวมชั้น(Non Class)

โรงเรียนที่ร่วมโครงการ 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนแก้วท่าบ่ออุปถัมภ์

4.4 โครงการโรงเรียนเกษตรปลอดสารพิษ

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดกำแพง โรงเรียน
วัดสะแกงาม โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ โรงเรียนราชมนตรี (ปลื้ม – เชื้อมนุญกุล) และโรงเรียน
วัดบัวผัน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหาร ในการศึกษาความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ ควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อบกพร่องไม่น้อยมากที่มนุษย์อยู่ โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว เผ่าพันธุ์ชุมชนสังคม และประเทศ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหารหรือการบริหารราชการด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร”

คำว่า การบริหารมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินหมายถึง ช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวก การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร หรือกำไรสูงสุด สำหรับผลประโยชน์ ที่จะตกแก่สาธารณชนถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุดหรือ ซีอีโอ มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ ไร่ อย่างไรก็ดี ภาคธุรกิจก็ได้ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้าขายสินค้าราคาถูกลงหรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น

1. การบริหารนโยบาย
2. การบริหารอำนาจหน้าที่
3. การบริหารคุณธรรม
4. การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม
5. การวางแผน
6. การจัดองค์การ
7. การบริหารทรัพยากรมนุษย์
8. การอำนาจการ
9. การประสานงาน
10. การรายงาน
11. งบประมาณ

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายลักษณะ ดังนี้

ประยูร ชุมมจิตโต (2549, หน้า 3-5) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยคนอื่น เมื่อทำตามคำนิยามนี้ การบริหาร ในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดง ธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตน เป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ วิธีการที่ พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 2,500 ปีเป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร

จุมพล สวัสดิยากร (2542, หน้า 10) สรุปว่า การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคน ขึ้นไปร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่รวมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

สมยศ นาวิการ (2540, หน้า 14) ได้กล่าวว่า กระบวนการของการทำงานให้สำเร็จโดย ใช้บุคคลอื่น ผู้บริหารต้องทำงานกับบุคคลและกลุ่ม และอยู่ภายใน โครงการองค์การ เพื่อที่จะบรรลุ เป้าหมายของพวกเขา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 6) ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ ใช้ทรัพยากรและเทคนิคอย่างเหมาะสม

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 609) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดการ เช่น บริหารธุรกิจ

วิจิตร ศรีสอาน (2535, หน้า 19) ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคล (ตั้งแต่สองคนขึ้นไป) ร่วมมือกันทำกิจการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

สมคิด บางโม (2538, หน้า 39) มีความคิดเห็นว่า การบริหารคือศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์จากภายในองค์กรและจากนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง (2545, หน้า 12) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการ มีการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและควบคุม ซึ่งจะทำงานดำเนินไปได้ อย่างเรียบร้อยและกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ

วิโรจน์ สารัตนะ (2545, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหาร เป็นกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

พนัส หัสนากินทร์ (2542, หน้า 10) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

สมพงษ์ เกษมสิน (2542, หน้า 21) กล่าวว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะ นำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 42) อธิบายว่า การบริหารหมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยการใช้กระบวนการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การอำนวยการ การประสานงาน การติดต่อ การประเมินผล การปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ วัชรวิ บูรณสิงห์ (2544, หน้า 10) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกัน ทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรอย่างเหมาะสม

ภาวिका ชาราศรีสุทธิ (2542, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้
สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็น ผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะ
ทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

จันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 9-11) กล่าวถึงคำว่า การบริหาร สามารถใช้คำ 2 คำ
ทดแทนกันได้ ได้แก่ คำว่า การบริหาร (Administration) และการจัดการ (Management) แต่ใน
ความหมายที่แท้จริง คำว่า การบริหาร (Administration) จะเน้นในเรื่องการจัดการที่เกี่ยวข้องกับ
นโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติซึ่งมักจะใช้กับการบริหารงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ
ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) มักจะใช้ในการงานที่เกี่ยวกับธุรกิจเอกชน แต่ทั้ง 2 คำต่างก็มี
ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของผู้บริหารทั้งสิ้น ดังนั้น การบริหาร เป็นเรื่องของการทำ
กิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 11) สรุปว่า การบริหารเป็นเรื่องของการทำกิจกรรม
โดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการ
ใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ (2540, หน้า 63-67) กล่าวว่า การบริหาร เป็น
อาชีพที่ต้องใช้ฝีมือและความชำนาญ การบริหารไม่ใช่ศาสตร์ในตัวของมันเอง เพียงแต่ใช้ศาสตร์
คนตรีนั้นมีรากฐานอยู่บนกฎของความกลมกลืน ซึ่งก่อนข้างจะมีลักษณะทางคณิตศาสตร์ การวาด
ภาพจะต้องใช้กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสี การกระจายของสี ถึงกระนั้นทั้งดนตรีและการวาด
ภาพนั้นเป็นศิลปะมิใช่ศาสตร์ นี่เป็นความจริงของการบริหารด้วย นักบริหารจึงต้องใช้ศาสตร์
แต่การบริหารก็มีใช้ศิลปะทั้งนี้เพราะมีความแตกต่างที่สำคัญระหว่างศิลปินและนักบริหาร ศิลปิน
จะทำงานเกี่ยวข้องกับความงาม ส่วนนักบริหารจะทำงานกับการแก้ปัญหา ผลงานและเกณฑ์ที่ใช้ใน
การประเมินผลของเขา (ศิลปินและนักบริหาร) จึงต่างกัน การบริหารนั้นจะมีมาตรฐานที่อาจวัดได้
ในระดับหนึ่งและนำมาใช้ในการประเมินผลงานของนักบริหาร มาตรฐานดังกล่าวนี้ไม่เคยนำมา
ปรับใช้ในการประเมินผลงานทางศิลปะ

ในฐานะการบริหารเรื่องของการใช้ฝีมือและความชำนาญก็จะพบว่ามีความเหมาะสม
มากที่สุดช่างฝีมือจะมีมาตรฐานอันมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัยเพื่อเป้าหมายที่เขาจะทำให้บรรลุผล
ซึ่งผลงานของเขาต้องได้รับการประเมินตามเป้าหมายนั้น ผู้บริหารอาจจะบ่งชี้ไปได้ว่าใครจะเป็น
คนประสบความสำเร็จมากที่สุด

จะเห็นได้ว่าการบริหารนั้นใช้ความสามารถในเชิงศิลปะ แต่มิได้เป็นศิลปะ การบริหาร
ใช้ศาสตร์ แต่มิใช่ศาสตร์ อาจเป็นการเหมาะสมที่จะพิจารณาว่า การบริหารนั้นเป็นอาชีพที่ใช้ฝีมือ

และความชำนาญที่จะมุ่งบรรลุวัตถุประสงค์และมาตรฐานต่างๆ ในเชิงการคิดริเริ่มอย่างสร้างสรรค์ เพื่อนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสภาวะและเหตุการณ์ที่เป็นจริงเพื่อองค์กร และสังคมที่ดีขึ้น

Williams (1980, p. 7) กล่าวว่า การบริหารมีกิจกรรมหลัก 3 ประการ ในการบริหาร คือ การดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมาย การบำรุงรักษาองค์กรให้รอดและป้องกันองค์กรจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

Sergiovanni and Others (1980, p. 112) ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือโดยผู้อื่น เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

Barnard (1972, p. 425) กล่าวว่า การบริหารหมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

Alexander (1976, p. 1) กล่าวว่า การบริหารคือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ

Simon (1976, p. 4) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เดียวกัน

Heady (1979, p. 2) กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องสำคัญที่กำหนดการดำเนินการ ในการแสวงหาความรู้อย่างมีเป้าหมาย

Koontz (1972, p. 43) ให้ความหมายการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลายได้แก่ คน, เงิน, วัสดุ, สิ่งของ เป็นอุปกรณ์บริหารนั้น

Wagner & Hollembeek (1995, p. 52) ให้ความหมายของการบริหารจัดการ ว่าเป็น กระบวนการวางแผนการจ้องการ การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย

Hersey & Blanchard (1972, p. 3) ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นการทำงานที่ทำให้บุคคลากรหรือกลุ่มคนดำเนินงานให้สำเร็จเป้าหมายขององค์กร

Holt (1993, p.3) กล่าวว่า การบริหาร เป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งพร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจ้องการ การเป็นผู้นำและการควบคุม

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการในการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร และสมาชิกในองค์กร โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

1. การบริหารสถานศึกษา

คำว่า “การบริหารสถานศึกษา” มีนักวิชาการทั้งของต่างประเทศและในประเทศเป็นจำนวนมากได้ให้ความหมายไว้ในลักษณะที่คล้ายกัน ดังนี้

กานต์ กุณาศล (2542, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นสำหรับทุกคน เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม มีความรู้ และความสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสมควรแก่สภาพของตน

กิติมา ปรีดีดิลก (2542, หน้า 13) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการและการเงิน การบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษาและงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

สมคิด บางโม (2544, หน้า 153) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาประชากรของประเทศที่สำคัญยิ่ง เป็นหน่วยงานที่ใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ จำนวนมากมาย หากการจัดการบริหารงานในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ผลผลิตของโรงเรียน คือนักเรียนที่สำเร็จออกไปย่อมมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศย่อมล่าช้าตามไปด้วย

อมรชัย ต้นติเมธ (2542, หน้า 10) กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรม ตลอดจนคำนึงให้ตรงกับความต้องการของสังคม สามารถเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคมโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรต่างๆ ทั้งที่เป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบ

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2542, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

สอางค์ จงสวัสดิ์พัฒนา (2546, หน้า 11) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่จัดกิจกรรมทางการศึกษา ทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม

กำพล ฤทธิรักษา (2545, หน้า 13) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ชุมชนและสังคมร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ เพื่อให้ภารกิจของโรงเรียนที่รับผิดชอบประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

โสรจ พิศพนวม (2542, หน้า 311) ได้ให้ความหมาย การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารโรงเรียนใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่จัดการให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จริยพร โนนชัยยา (2541, หน้า 51) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินการของบุคคลเพื่อให้การศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้

นพพงษ์ บุญจิตราคุณ (2540, หน้า 128) ให้ความหมายการบริหารโรงเรียนไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในการดำเนินงาน 5 ประการ คือ

- (1) บริหารงานกิจการนักเรียน
- (2) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน
- (3) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน
- (4) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ
- (5) การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือ

บริหารงานวิชาการ

Hoy & Cecil (1996, p. 170) อธิบายว่า การบริหารโรงเรียนเป็นการบริหารบุคลากรทางการศึกษา ครู นักเรียน เพื่อให้ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงานในโรงเรียนให้บุคคลทั้ง 3 กลุ่มเห็นด้วยและดำเนินการตามข้อตกลงที่วางไว้และพึงยึดปฏิบัติโดยเคร่งครัด

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง เป็นกระบวนการที่มีคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการที่จะบริหารการทำงาน โดยใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด การบริหารสถานศึกษาก็เป็นการนำเอาสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรามาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษานั้นเอง เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งแก่โรงเรียน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่ได้เป็นบุคลากรในสถานทีนั้นๆ ฉะนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลักและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในสถานศึกษาระดับต่างๆ ตลอดถึงผู้เกี่ยวข้องภายนอกได้ร่วมกันในการบริหารจัดการศึกษาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้เด็ก เยาวชน ประชาชน ได้รับการพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา อารมณ์ สังคม ในการที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน สังคม ประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารองค์การให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายภายในเวลาที่กำหนด จึงเป็นภาระและหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยกระบวนการบริหารมาเป็นองค์ประกอบเพื่อให้เกิดระบบที่เป็นระเบียบขึ้นในการบริหาร เมื่อเป็นเช่นนี้ กระบวนการบริหารจึงมีความสำคัญต่อผู้บริหารทุกระดับ ในขณะที่ผู้บริหารปฏิบัติงานจะต้องใช้กระบวนการบริหารอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้งานทุกอย่างประสบความสำเร็จ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2543, หน้า 204) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารของ Gulick มีขั้นตอนการบริหารที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปที่เรียกกันว่า กระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การติดต่อประสานงาน การรายงานผล และการดำเนินงานด้านการเงินและงบประมาณ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 10) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารสถานศึกษา เป็นระบบครบวงจร ซึ่งประกอบไปด้วย ร่วมกันวางแผนร่วมกันปฏิบัติตามแผนร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุงโดยจะต้องมีการควบคุมคุณภาพและตรวจสอบคุณภาพ

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 18) สรุปว่า กระบวนการบริหารการศึกษาได้กำหนดไว้ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากรการกระตุ้นการประสานงานและการประเมินผล

ปราชญ์ กกล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง (2545, หน้า 16) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารการศึกษาที่สำคัญไว้ 5 ประการ ดังนี้ การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยความสะดวก การควบคุม การจัดบุคลากรลงสู่หน่วยงาน

Gregg (1957, p. 274) เสนอกระบวนการบริหาร มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) การตัดสินใจ
- (2) การวางแผน
- (3) การจัดองค์การ
- (4) การติดต่อสื่อสาร
- (5) การใช้อิทธิพล

Litchfield (1956, pp. 3-29) แบ่งกระบวนการบริหารเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) การตัดสินใจ
- (2) การจัดโปรแกรม

- (3) การประสานงาน
- (4) การควบคุมงาน
- (5) การประเมินผลงาน

Sears (1959, p. 14) เสนอกระบวนการบริหารเป็น 5 ขั้น ดังนี้

- (1) การวางแผน
- (2) การจัดองค์การ
- (3) การอำนวยการ
- (4) การประสานงาน
- (5) การควบคุมงาน

Gulick & Urwick (1937, p. 13) แบ่งกระบวนการบริหารเป็น 7 ขั้นตอน คือ

- (1) การวางแผน
- (2) การจัดองค์การ
- (3) การจัดคนเข้าทำงาน
- (4) การอำนวยการ
- (5) การประสานงาน
- (6) การเสนอรายงาน
- (7) การงบประมาณ

Newman (1950, p.4) เสนอกระบวนการบริหาร เป็น 5 ขั้นดังนี้

- (1) การวางแผน
- (2) การจัดองค์การ
- (3) การจัดหาทรัพยากร
- (4) การอำนวยการ
- (5) การควบคุมงาน

Gregg (1967, pp. 274–316) ได้เอารายงานของกระบวนการบริหารตามความเห็นของนักบริหารการศึกษาส่วนใหญ่มากกว่า 35 รายการมาวิเคราะห์ เพราะเห็นว่ามียุทธศาสตร์ซ้ำซ้อนกันคงต่างกันเฉพาะรูปศัพท์เท่านั้น แล้วสรุปว่า ความจริงกระบวนการทั้งหมดมีตัวประกอบเพียง 7 ตัวประกอบ คือ

- (1) การวางแผน
- (2) การใช้อิทธิพล
- (3) การประเมินผลงาน

- (4) การประสานงาน
- (5) การเสนอรายงาน
- (6) การกำหนดอำนาจหน้าที่
- (7) การตัดสินใจสั่งการ

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและเป็นแม่บทในการบริหารงานทุกอย่างให้ประสบความสำเร็จ โดยมีการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีความสัมพันธ์ซึ่งพหาคัยซึ่งกันและกัน การบริหารที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องทำตามกระบวนการอย่างต่อเนื่อง รู้จักผสมผสานและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติงาน

3. หน้าที่ของนักบริหาร

ประยูร ฐมภูมิโต (2549, หน้า 4-5) ได้กล่าวไว้ว่า หน้าที่ ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายบังคับบัญชาภายในองค์กร

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

4. คุณลักษณะของผู้บริหาร

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษานั้น มีนักปราชญ์นักการศึกษาและนักวิชาการได้แสดงทรรศนะหรือความคิดเห็นไว้ ดังต่อไปนี้

ประยูร ฐมภูมิโต (2549, หน้า 38-39) กล่าวว่า นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยปาปนิกสูตร ดังนี้

(1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าไหนได้ราคาถูก แล้วยนำไปขายที่ไหนจึงจะได้ราคาแพง ในสมัยนี้

ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด

(2) วิชฺฐโร หมายถึง การจัดฐระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชร ต้องค้ออกว่าเป็นเพชรแท้ หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับค้ำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

(3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้นๆ ใให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับค้ำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

รุ่ง แก้วแดง (2541, หน้า 278) ให้ความเห็นว่ภาพลักษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันว่จะต้องเปลี่ยนไป โดยผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่จะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

- (1) มีความเป็นผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง
- (2) เป็นผู้จัดการที่เฉียบแหลม เป็นผู้ประสานชุมชนที่ดี
- (3) เป็นผู้อำนวยความสะดวกที่เชี่ยวชาญ
- (4) เป็นผู้วิวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองอนาคตของโรงเรียนในทางสร้างสรรค์

อุทัย บุญประเสริฐ (2546, หน้า 26-31) กล่าวถึงลักษณะผู้บริหารที่เป็นมืออาชีพว่ควรประกอบด้วย

(1) ความสามารถในการเชิงวิชาการอันเป็นที่ยอมรับของคนในวงการบริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไปกับงานการศึกษาของสถานศึกษา

- (2) ความเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรม
- (3) การเป็นผู้วิวิสัยทัศน์ เห็นการณ์ไกล มองอนาคตขององค์กรและวางแผน

สำหรับวันข้างหน้าเป็นหลัก

(4) ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา

(5) ความสามารถในการบริหารจัดการ

(6) ความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร ศาสตร์การสอน รูปแบบการเรียนการสอนและความก้าวหน้าทางวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

- (7) ความรู้และความสามารถทางด้านเทคโนโลยีในระดับที่เพียงพอ
- (8) ความสามารถในการแสวงหาทุนแหล่งทุนและการบริหารงบประมาณของ

สถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

(9) การเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมไทย
สมุทร แสงนิมნวล (2540, หน้า 153) กล่าวว่า คุณลักษณะที่ดีของผู้นำและนักบริหาร
ดังนี้

- (1) ต้องฝึกนิสัยให้มีความรักใคร่ เอ็นดูต่อผู้น้อย เป็นมิตรกับทุกคน
- (2) ทำให้เกิดความสามัคคี ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก
- (3) ทำให้เกิดความช่วยเหลือ และเห็นอกเห็นใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา
- (4) ผู้นำควรจะเยี่ยมเยียน พบปะผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอๆ เพื่อสร้างความ

สนิทสนม

- (5) ให้การชมเชยและยกย่องลูกน้อง ที่ปฏิบัติหน้าที่ดี
- (6) ผู้นำต้องมีความเด็ดขาด กล้าตัดสินใจ ไม่ลังเล
- (7) ผู้นำต้องมีความกระตือรือร้น การบริหาร บริหารงานต้องก้าวหน้า รู้จัก
วางแผนงาน โดยยึดหลัก ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร กับใคร และทำไม

- (8) ผู้นำต้องมีความจริงใจ
- (9) ผู้นำ ต้องวางตัวให้เหมาะสม
- (10) ผู้นำ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม สถานการณ์และหมู่คณะได้
- (11) ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี
- (12) ต้องมีความซื่อสัตย์
- (13) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

สมบัติ บุญประเคน (2544, หน้า 20-21) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร ใน
ยุคปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า ต้องมีทั้ง 6 สรุปได้ดังนี้

(1) ปฏิรูป การทำงานของผู้บริหารแบบนี้จะเป็นนักคิด นักพัฒนา ปรับเปลี่ยน
หน่วยงาน และพัฒนางานตลอดเวลา การดำเนินงานต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

(2) ประชาธิปไตย เป็นการบริหารงานที่ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา
จะต้องพบกันครึ่งทาง หาแนวทางที่พึงประสงค์ให้ได้ ผู้บริหารจะต้องตัดสินใจปัญหาที่ไม่มีทางออก
ให้ได้ ผู้บริหารจะต้องมีบุคลิกภาพ และการทำงานเป็นประชาธิปไตย

(3) ประสาน เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพมาก ทำตนเป็น
แบบอย่างที่ดี การทำงานจะคำนึงถึงผลสำเร็จของงานเป็นสำคัญ รู้จักใช้ความสามารถของ
ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ให้เกียรติและยกย่องอย่างสมศักดิ์ศรี

(4) ประนีประนอม บุคลิกลักษณะของผู้บริหารแบบนี้ จะพยายามไม่ให้
ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความขัดแย้ง สิ่งใดที่พอยอมได้ก็จะยอม

(5) ประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารลักษณะนี้จะมีบุคลิกที่ว่าจะทำอะไร จะพูดที่ไหนจะเป็นเรื่องสำคัญทุกเรื่อง มีความสามารถในการโน้มน้าวใจสูง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

(6) ประชาสงเคราะห์ ผู้บริหารลักษณะนี้จะให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานทุกเรื่อง เป็นห่วงเป็นใยตลอดเวลา จะประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อขอความช่วยเหลือ เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน

เกรียงศักดิ์ เที่ยวยิ่ง (2541, หน้า 18) กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการเรียนการบริหารพัฒนายุคใหม่ ถึงคุณลักษณะของผู้บริหารยุคโลกาภิวัตน์ว่าควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

คุณลักษณะของผู้บริหาร

- (1) ความคิดรวบยอด
- (2) ความคิดสร้างสรรค์
- (3) ความสามารถในการสื่อสาร
- (4) ความกล้าในการตัดสินใจ
- (5) ความกระตือรือร้น
- (6) ความคงเส้นคงวา
- (7) ความผูกพัน

ลักษณะของผู้บริหารยุคโลกาภิวัตน์

- (1) เป็นผู้วิสัยทัศน์
- (2) สามารถวิเคราะห์สถานการณ์
- (3) ไวต่อการรับรู้ข่าวสาร
- (4) สามารถจัดระบบสื่อสาร
- (5) สามารถบริหารทรัพยากร
- (6) มีคุณธรรมและจริยธรรม

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งโดยรายละเอียดแล้วอาจมีความแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของกิจการและสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้บริหาร ควรยึดหลักพุทธธรรม หรือคุณธรรมที่นำไปสู่การบริหารงาน โดยมีความยุติธรรม มีเหตุผล คงความเป็นกลาง อยู่เสมอ แม้ไว้ในแนวปฏิบัติหน้าที่นั้นเกิดปัญหาความขัดแย้ง ผู้บริหารจะต้องมีความอดทน ข่มใจ รักษาอารมณ์ให้มั่นคงเท่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การในการบริหารองค์การ ซึ่งจัดว่าเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นเพราะผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้นำองค์การ และนำพาองค์การคือสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. ปัจจัยทางการบริหาร

ปัจจัยที่สำคัญในการบริหารทุกองค์กร จะต้องมียุทธศาสตร์พื้นฐานในการบริหารงาน และถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนั้นการบริหารงานต้องอาศัยปัจจัยหรือยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ซึ่งนักวิชาการหลายท่านให้แนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยทางการบริหารไว้ดังนี้

จันทรานี สวงวนนาม (2545, หน้า 28) กล่าวว่า การบริหารงานในทุกองค์กรไม่ว่าจะขนาดเล็ก ปานกลาง หรือขนาดใหญ่ จำเป็นต้องมีปัจจัยขั้นพื้นฐาน หรือองค์ประกอบ หรือยุทธศาสตร์ทางการบริหาร โดยทั่วไปถือว่า ปัจจัยที่สำคัญของการบริหารมีอยู่ 4 ประการ ซึ่งรู้จักกันในนาม 4 M's ได้แก่

- (1) คน ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรที่ร่วมกันทำงาน
- (2) เงิน ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุกๆ ส่วนขององค์กร
- (3) วัสดุสิ่งของ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
- (4) การจัดการ ได้แก่ การบริหารงานองค์กรของผู้บริหาร

ยงยุทธ เกษสาคร (2548, หน้า 22) กล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญในการบริหารคือ 4 M's ประกอบด้วย

(1) คน หมายถึง กระบวนการในการจัดการทรัพยากรคนที่มีอยู่ให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การกำหนดและวางแผน กำหนดอัตรากำลัง สรรหา จัดสรรหน้าที่ การใช้ทรัพยากรหรือการมอบหมายหน้าที่ การประเมินการปฏิบัติงาน การแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา

(2) เงิน หมายถึง การจัดสรร การใช้ เงินหรืองบประมาณที่ได้รับให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมายและสนองโครงการ กิจกรรมการปฏิบัติต่างๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีการประเมิน ระบบงบประมาณ การระดมและสรรหางบประมาณเพื่อให้เพียงพอกับความจำเป็นขององค์กร ให้พัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) วัสดุอุปกรณ์ หมายถึง การจัดการวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ให้เพียงพอกับความต้องการ เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายและวางแผน วิเคราะห์การใช้ ความต้องการแสวงหาทรัพยากร การใช้ การลงทะเบียนและแจกจ่ายวัสดุ การประเมินการใช้วัสดุและการปรับปรุงนำผล การประเมินมาวิเคราะห์วางแผนและกำหนดนโยบาย เพื่อให้สนองความต้องการ พัฒนาให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) การจัดการ หมายถึง ความสามารถในการจัดการ การดำเนินการในการจัดสรร การพัฒนา การนำไปใช้ อย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งหมดต่อยุทธศาสตร์ทางการศึกษา

อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นเอื้ออำนวยต่อทุกฝ่ายเกิดความคุ้มค่าและประโยชน์สูงสุดต่อโรงเรียน

สุนันทา เลาหนันท์ (2542, หน้า 1) กล่าวว่า ในบรรดาทรัพยากรการบริหาร อันประกอบด้วย M's ต่างๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุคิบ เครื่องจักร การจัดการ ตลาด และเวลานั้น เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นสากลว่า คนเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าที่สุดขององค์การ จนกล่าวได้ว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นสินทรัพย์ ที่มีทั้งคุณค่าและเกียรติภูมิ ทั้งนี้เพราะทรัพยากรมนุษย์จะทำหน้าที่ “บริหารทรัพยากรอื่นๆ จนกระทั่งกลายเป็นผลผลิต ซึ่งอาจอยู่ในรูปของสินค้าหรือบริการ ขึ้นอยู่กับประเภทและวัตถุประสงค์ขององค์การ ดังนั้น องค์การใดที่สามารถสรรหา พัฒนา และธำรงไว้ซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณสมบัติที่เหมาะสม องค์การนั้นย่อมมีศักยภาพที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิจิตร ศรีสอาน (2544, หน้า 43) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า ในทางบริหารการศึกษาถือว่า 4M's อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของและการจัดการ เป็นทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การบริหารการศึกษาจะสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานมากพอ ต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของโครงการและแผนงานและจะต้องมีระบบบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพ

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ (2549, หน้า 15) กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญในการบริหาร คือ 4 M's ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ ซึ่งหมายถึง

- (1) คน ได้แก่ กลุ่มบุคคลในองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันทำงาน
- (2) เงิน ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานหรือการบริหารงานในองค์กร
- (3) วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ในองค์กร
- (4) การจัดการ ได้แก่ วิธีการ กระบวนการ การบริหารงานของผู้บริหารที่ใช้ในการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์

ในบรรดาปัจจัยทางการบริหารนั้น ปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกก็คือ คน เพราะคนคือบุคคลที่จะดำเนินการในการใช้ เงินวัสดุสิ่งของ และการจัดการ เพื่อจะให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้กล่าวไว้ว่า “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกชนิด ดังนั้นเมื่อนักบริหารมีครบทั้งปัจจัยเหล่านี้ก็จะสามารถบริหารหน่วยงานให้ เป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน ไม่ขัดข้องได้

อินชัย ชายสัก (2553) กล่าวว่า ปัจจัยทางการบริหารมี 5 ประการดังนี้

(1) ปัจจัยด้านสภาพความเจริญของชุมชน มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพของนักเรียน ประถมศึกษา โดยภาพรวมสูงกว่าปัจจัยอื่นๆ รองลงมาคือปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู

(2) ปัจจัยด้านสภาพความเจริญของชุมชน มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพของนักเรียน กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) กลุ่มทักษะ (ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพสูงกว่าปัจจัยอื่นๆ

(3) ปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพของนักเรียน กลุ่มทักษะ(คณิตศาสตร์)สูงกว่าปัจจัยอื่นๆ

(4) ปัจจัยคัดสรรทางการบริหารโรงเรียนทุกปัจจัยมีอิทธิพลต่อกันและกันเป็นช่วงๆ ก่อให้เกิดอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมสูงที่สุดจากปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน ผ่านปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู และปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู

(5) ปัจจัยคัดสรรทางการบริหารโรงเรียนทุกปัจจัย มีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมต่อกันและกันในโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวม กล่าวคือ

(5.1) ปัจจัยด้านสภาพความเจริญของชุมชน มีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครูปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครูและปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนและมีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานของผู้บริหารโรงเรียน

(5.2) ปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานของผู้บริหารโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัย ด้านขวัญและกำลังใจของครู และปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน และมีอิทธิพลทางอ้อมสูงที่สุดต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู

(5.3) ปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรง สูงที่สุดต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู

(5.4) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู มีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู แผนภูมิเส้นทางที่ใช้อธิบายอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยคัดสรรทางการบริหารโรงเรียนทั้ง 5 ประการที่มีต่อคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม สรุปได้ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2553) มีความเห็นว่า การบริหารงานบุคคลนั้น เป็นการจัดการเกี่ยวกับบุคคลนับตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้ามาปฏิบัติงาน การดูแลบำรุงรักษา จนกระทั่งพ้นไปจากการปฏิบัติงาน

ชูศักดิ์ เทียงตรง (2553) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้คนดี มีคุณวุฒิ และมีความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่มาทำงานด้วยความสนใจ พึงพอใจ อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สรุปได้ว่า ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการบริหารงาน เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำมาเข้าสู่กระบวนการของการบริหารงานในแต่ละองค์การ เพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ คือทั้ง 4 ประการจะต้องเกี่ยวพันหรือสนับสนุนซึ่งกันและกันแต่ถ้าจะพิจารณาในแต่ละประการแล้ว คน (Man) นับได้ว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะคนเป็นผู้ใช้หรือบริหาร เงิน วัสดุ สิ่งของและการดำเนินงานทุกอย่างในองค์การ ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้กล่าวไว้ว่า “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกชนิดเพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารองค์การโดยรวม

6. ทักษะที่จำเป็นในการบริหาร

ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการศึกษา ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับระบบการบริหาร และอีกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในการบริหารงาน ทักษะการบริหาร คือความสามารถในการบริหารงานทางการบริหารที่ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารองค์การหรือหน่วยงานเพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การ จึงมีนักวิชาการที่คิดกันว่าผู้บริหารควรมีความรู้ความสามารถหรือมีทักษะการบริหารด้านใดบ้าง ตามแนวคิดต่างๆ ดังนี้

สุเมธ แสงนันทนวล (2540, หน้า 45) ได้กล่าวถึงผู้บริหาร คือ บุคคลที่สามารถในการปกครองบังคับบัญชา หรือผู้ได้รับแต่งตั้ง ยกย่อง มอบหมาย ให้เป็นหัวหน้าหรือผู้ตัดสินใจแทนกลุ่ม และเป็นผู้นำในการดำเนินการให้กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันทำงานให้สำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ การบริหารจะต้องบริหาร 3 ประการ คือ

- (1) บริหารตนเอง
- (2) บริหารคน
- (3) บริหารงาน

ใน 3 ประการนี้ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีทักษะอยู่ 3 ด้าน คือ

- (1) ทักษะด้านความคิด
- (2) ทักษะด้านมนุษย์

(3) ทักษะด้านเทคนิค

Sergiovanni and Others (1980, pp. 338-440) ได้เสนอกฤษฎี 10 ประการสำหรับการเป็นผู้นำผู้บริหารที่มีคุณภาพซึ่งอธิบายลักษณะของทักษะการบริหารดังนี้

(1) ทักษะพื้นฐานจำเป็น หมายถึง ทักษะการบริหารที่จำเป็นต่อการพัฒนาและรักษาสมรรถภาพของการเป็นผู้นำไว้ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ เช่น การใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ทักษะในการใช้กลวิธีในการแก้ปัญหาหรือข้อขัดแย้ง การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมและความสามารถในการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม ทักษะของผู้บริหารดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

(1.1) การใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ หมายถึง การใช้แบบภาวะผู้นำในด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก โครงสร้างของงาน อำนาจในตำแหน่งหรือสถานการณ์ที่เอื้อต่อผู้นำในการทำงาน

(1.2) ทักษะในการใช้กลวิธีในการแก้ไขปัญหาขัดแย้ง หมายถึง การจัดการความขัดแย้ง โดยการใช้ทักษะในการพูดเจรจา การรู้จักพูด รู้จักฟัง ตลอดจนความสามารถในการใช้ข้อมูล การรู้จักยืดหยุ่นหรือความสามารถในการมองเห็นภาพรวมของความขัดแย้ง

(1.3) หลักในการบริหารงานเป็นทีม หมายถึง การได้ผลงานสำเร็จตามเป้าหมาย ความสามารถในการบริหาร จัดการ การควบคุมทีม เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบกลุ่ม

(1.4) รูปแบบการตัดสินใจ แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจ โดยเน้นกระบวนการแก้ปัญหามากกว่าการระบุวิธีการแก้ปัญหา

(1.5) ความสามารถในการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม หมายถึง การที่ผู้บริหารมีความสามารถในการให้สมาชิกรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกลุ่ม ความสามารถในการปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

(2) การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการมองเห็นและแยกแยะความแตกต่าง ตลอดจนมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของกลวิธีและกลยุทธ์ กล่าวได้ว่าผู้บริหารที่มีทัศนคติที่กว้างไกล ทำให้สามารถบริหารงานได้เป็นผลสำเร็จ ได้ดียิ่งขึ้น

(3) การมีหลักการ หมายถึง การมีความเชื่อมั่นและจุดยืนที่ชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ในองค์กร หน้าที่ขององค์กรในสังคม มีการดำเนินการต่างๆ ภายในองค์กรอย่างมีหลักปฏิบัติ

(4) การใช้หลักการในการทำงาน หมายถึง การนำเอาหลักการมาเป็นกรอบในการปฏิบัติงานอย่างมีกฎเกณฑ์และมาตรฐานที่ชัดเจนในการตัดสินใจ

(5) การใช้หลักการปกครอง หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารที่จะทำให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติงาน เพื่อให้งานดังกล่าวบรรลุเป้าหมายตามความต้องการ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร

(6) การสร้างวัตถุประสงค์ หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรในองค์กร ทำให้เกิดความชัดเจน มีความแน่นอน และมีความหมายในการจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบจุดหมายปลายทาง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงาน กล่าวได้ว่าเป็นการประสานให้บุคลากรทำงาน โดยยึดผลประโยชน์ขององค์กรร่วมกัน

(7) การวางแผน หมายถึง การนำเอาวัตถุประสงค์มากำหนดเป็นโครงการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม กล่าวถึง โครงสร้างและรูปแบบของกิจกรรม การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ขั้นตอนสำคัญที่ต้องใช้ในการปฏิบัติ ตลอดจนเป้าหมายหลักและกรอบเวลาที่ต้องการใช้

(8) ความแน่วแน่ หมายถึง ผู้บริหารให้ความสนใจเอาใจใส่ต่อหลักการประเด็นเป้าหมาย ผลลัพธ์ของการทำงาน และการใช้เวลาในการบริหารงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ

(9) การบริหารบุคลากร หมายถึง การที่ผู้บริหารแสวงหาความร่วมมือจากบุคลากรการส่งเสริมให้เกิดความรัก ความสามัคคีเพื่อความก้าวหน้าขององค์กรที่ปฏิบัติงานร่วมกัน

(10) ความรักในหน่วยงาน หมายถึง การแสดงออกของบุคลากรที่มีต่อองค์กร ในลักษณะที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่น การสร้างข้อตกลงร่วมกัน ความผูกพันต่อการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดความต้องการในการมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเข้มแข็งและจริงจัง

Katz (1955, pp. 32-34) เป็นนักวิชาการและนักธุรกิจที่ได้ค้นคิดวิธีการที่เรียกว่า “สามทักษะ” พบว่าผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหาร 3 ด้าน คือ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านโน้มน้าวใจ ดังมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

(1) ทักษะด้านเทคนิค หมายถึง ความสามารถในการใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการบริหารงานให้บรรลุผล ทักษะด้านเทคนิค เป็นทักษะที่ผู้บริหารพัฒนาตนเองได้ไม่ยาก ส่วนมากจะบรรจุไว้ในวิชาต่างๆ ทางการบริหารทักษะด้านนี้ผู้บริหารจะต้องมีประกอบด้วย

(1.1) ทักษะด้านการวางแผน

(1.2) ทักษะด้านกระบวนการกลุ่มและการติดต่อสื่อความหมาย

(1.3) ทักษะด้านการจัดการ

(2) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการทำงานในฐานะสมาชิกของกลุ่มและความสามารถในการเสริมสร้างพลังความร่วมมือระหว่างสมาชิกของหน่วยงาน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกับคน ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดผู้บริหารจะต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะทางด้านนี้ที่สำคัญจะต้องรู้จักตนเองมีความมั่นใจและมั่นคงในอารมณ์

พยายามเข้าใจผู้อื่น มีใจกว้างและรับฟังความคิดเห็นผู้ร่วมงาน ต้องยึดหลัก “รู้จักตน เข้าใจคน เพื่อผลงาน”

(3) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานในทุกลักษณะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานและกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงาน รวมทั้งความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น เป็นทักษะที่ผู้บริหารระดับหัวหน้าหน่วยงานจะขาดเสียไม่ได้ ทักษะนี้ผู้บริหารจะต้องมีประกอบด้วย

(3.1) การตัดสินใจ

(3.2) การขจัดความขัดแย้ง

ความจำเป็นที่จะต้องมีหรือใช้ทักษะทั้ง 3 ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยที่ผู้บริหารระดับต้นจำเป็นต้องใช้ทักษะด้านเทคนิคมาก และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์น้อยกว่าตามลำดับ ผู้บริหารระดับกลางใช้ทักษะด้านเทคนิคน้อยกว่าระดับต้น แต่อาจต้องใช้ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์มากกว่า ส่วนผู้บริหารระดับสูงต้องใช้ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์มากกว่า ส่วนทักษะด้านเทคนิคใช้น้อย

ทักษะของผู้บริหารที่มีประสิทธิผล 4 ชนิดคือ

(1) ทักษะด้านการมีสายตากว้างไกล คือ เป็นผู้มีทัศนวิสัยที่สามารถมองกว้างและไกล พร้อมกับสามารถเชื่อมโยง “ความคิด” สู่ “การปฏิบัติ” โดยสามารถถ่ายทอดความคิดจากตนสู่ลูกน้อง โดยลูกน้องสามารถมองเห็นตรงกัน และมีความคิดร่วมกันและผูกพันร่วมกัน

(2) ทักษะด้านการถ่ายทอดความคิดด้วยการติดต่อสื่อสาร คือ ผู้บริหารที่สามารถถ่ายทอดความคิดที่มีอยู่ให้เป็นที่เข้าใจและเกิดจิตสำนึกร่วมจากลูกน้อง

(3) ทักษะด้านการรู้จักเสริมสร้าง คือ ทักษะในการเสริมสร้างอำนาจให้เพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้โดยวิธีรู้จักสร้างจิตสำนึกร่วมให้ลูกน้องมีส่วนร่วมในอำนาจที่มีอยู่ เช่น การที่ผู้บริหารให้ลูกน้องมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาเป้าหมายและกลยุทธ์ต่างๆ โดยที่ผู้บริหารจะไม่ใช้อำนาจโดยลำพังตนเองอย่างเดียว

(4) ทักษะในการรู้จักตนเอง คือ ผู้บริหารที่รู้จักจุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง โดยจะรู้จักจ้างหรือใช้คนทำในสิ่งที่ตัวเองไม่ถนัด การสนใจติดตามผลที่เป็นไปของงานที่ทำและรู้จักสำรวจตนเองตลอดเวลา

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีทักษะในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษารูป ได้ดังนี้

(1) เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม เพราะทุกกิจกรรมจำเป็นต้องได้รับทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้

(2) เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่องค์กร

(3) เพื่อเป็นการควบคุมการดำเนินงานขององค์กร หรือผู้รับผิดชอบการบริหารทรัพยากร เพื่อให้องค์กรทำหรือดำเนินงานเฉพาะในภารกิจที่มอบหมาย หรือกระทำภารกิจในช่วงเวลาที่กำหนด

(4) เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อเสาะแสวงหาความคิดใหม่ๆ ด้วยการจัดสรรทรัพยากร

(5) เพื่อเป็นการกระจายทรัพยากร การบริหารทรัพยากรจะเป็นการกระจายทรัพยากรไปยังหน่วยงานที่มีความต้องการจริงตามความเร่งด่วนของงาน การดำเนินการตามนโยบายหรือความจำกัดของทรัพยากร เป็นต้น

การบริหารงานในโรงเรียน

การบริหารงานในโรงเรียนถือเป็นภารกิจหลักของผู้บริหาร มีนักการศึกษาให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

1. ความหมายของการบริหารโรงเรียน

การบริหารโรงเรียน เป็นภารกิจหลักหนึ่งในการบริหารการศึกษา และจากการศึกษาเอกสาร พบว่า มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้หลายท่าน ดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2543, หน้า 5) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญต่อทิศทางการดำเนินนโยบายทางการศึกษา หากผู้บริหารมีความสามารถสูงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล การดำเนินงานทางการศึกษาไปในทิศทางที่มุ่งหวังไว้ย่อมสำเร็จได้

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 8) ให้ความหมาย การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารและการจัดการศึกษาที่มุ่งให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารวิชาการ บุคลากร งบประมาณ และการบริหารทั่วไป ภายใต้กฎหมายที่กำหนด

อุทัย บุญประเสริฐ (2543, หน้า 13) กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา โดยเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจจากระดับรัฐหรือเขตการศึกษา ไปยังโรงเรียน โดยให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีอำนาจควบคุมกระบวนการจัดการศึกษามากขึ้น โดยให้หน้าที่รับผิดชอบ ตัดสินใจเกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร และหลักสูตร

2. การจัดการศึกษาภายในโรงเรียน

การบริหารสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข (จันทร์ธานี สงวนนาม, 2545, หน้า 52) ดังนั้นโรงเรียนในฐานะหน่วยปฏิบัติงานจึงต้องมีการกำหนดหลักการและแนวทางในการบริหารงานโรงเรียน

3. งานวิชาการ

งานวิชาการ หมายถึง งานทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุดซึ่งครอบคลุมงานในด้านหลักสูตรและการสอน ตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการการจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดบริการการสอน และการจัดการวัดและประเมินผล รวมทั้งการติดตามผล ดังนั้นการบริหารงานวิชาการหมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกประเภทในโรงเรียน ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน หลักสูตร และรวมทั้งการพัฒนาคู เพื่อนำผลแห่งการพัฒนาทั้งหลายนั้นมาเอื้ออำนวยและปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดีมากยิ่งขึ้น (อนุศักดิ์ สมิตสันต์, 2540, หน้า 2)

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 3) ได้แบ่งงานวิชาการตามลักษณะกลุ่มงานดังนี้

(1) กลุ่มงานหลักสูตรและการสอน เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยยึดจากหลักสูตรแกนกลาง โรงเรียนสามารถดัดแปลง ตัดทอน เพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม ในการจัดทำสาระหลักสูตรต้องครอบคลุมถึงมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน และสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยจะต้องนำมากำหนดเป็นรายละเอียดย่อย (กมล ภูประเสริฐ, 2544, หน้า 35) ดังนี้

- (1.1) มาตรฐานช่วงชั้น
- (1.2) มาตรฐานรายปีหรือรายภาค
- (1.3) สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
- (1.4) เวลาเรียนหรือหน่วยกิต
- (1.5) คำอธิบายรายวิชา
- (1.6) หน่วยการเรียนรู้
- (1.7) แผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษาจะต้องทำการชี้แจงและประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรในสถานศึกษาผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่นทราบถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของ

สถานศึกษาจากนั้นจึงนำหลักสูตรมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนซึ่งในปัจจุบันกระบวนการสอนได้มีการปฏิรูปการเรียนรู้อยู่โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจัดการเรียนให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิดทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิด ทักษะการจัดการ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการเผชิญปัญหาและแก้ปัญหา ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ รวมทั้งผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลาย

(2) กลุ่มงานนิเทศการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการสอน การนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นการพัฒนากุศลกรรูปแบบหนึ่งที่ได้ผลรวดเร็ว การนิเทศภายในสถานศึกษามีหลักการสำคัญ ดังนี้ (กมล ภูประเสริฐ, 2544, หน้า 59 - 60)

(2.1) การนิเทศต้องมุ่งที่คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ แม้ว่าการนิเทศภายในจะเป็นการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา แต่สิ่งที่พัฒนาจะต้องโยงไปสู่คุณภาพของผู้เรียนทั้งสิ้น

(2.2) การนิเทศต้องอาศัยความร่วมมือภายในสถานศึกษา บุคลากรในสถานศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายใน ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้บุคลากรแต่ละคนพัฒนาตนเองได้อย่างมีคุณภาพ

(2.3) อาศัยวิธีการที่หลากหลายที่จะเป็น สิ่งช่วยกระตุ้นความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินการซึ่งแต่ละวิธีการจะมีจุดเด่นและจุดด้อยที่จะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพของกัน ได้

(2.4) กระทำอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพจนสร้างความรู้สึกร่วมกันว่ากระบวนการนี้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างอุปนิสัยของการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

(2.5) ใช้กระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อให้มั่นใจได้ว่างานนิเทศภายในสถานศึกษาจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ โดยในระบบงานที่ใช้กันอยู่คือ วงจรของเดมมิ่งหรือ วงจร PDCA

P (Plan) คือ การวางแผนปฏิบัติงาน

D (Do) คือ การลงมือปฏิบัติตามแผน

C (Check) คือ การตรวจสอบกับแผน (การปฏิบัติและผล)

A (Act) คือ การแก้ไขปรับปรุงทำให้ดีขึ้นหรือใช้กระบวนการนิเทศภายในอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนี้

(1) สร้างความตระหนักถึงความสำคัญ

- (2) วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของชั้นเรียนและสถานศึกษา
- (3) กำหนดจุดที่จะพัฒนา
- (4) กำหนดแผนเชิงกลยุทธ์หรือแผนพัฒนา
- (5) ปฏิบัติตามแผน
- (6) สรุปและประเมินผล
- (7) รายงานผล

เทคนิคในการนิเทศภายในสถานศึกษามีหลายรูปแบบที่สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้เอง หรือ อาศัยการช่วยเหลือจากภายนอกบางส่วน มีดังต่อไปนี้

- (1) การให้คำอธิบายหรือคำแนะนำ
- (2) การให้ผู้ที่มีความสามารถ สาธิตให้ดู
- (3) การปรึกษาหารือ
- (4) การระดมสมอง
- (5) การศึกษาเอกสารร่วมกัน
- (6) การศึกษาจากสื่อ เช่น วีดิทัศน์ ร่วมกัน
- (7) การช่วยกันจัดหาสื่อที่จะช่วยให้การสอนดีขึ้น
- (8) การจัดทีมทำการทดลองวิธีการสอนร่วมกัน
- (9) การผลัดเปลี่ยนกันแสดงบทบาทสมมติตามความคิด แล้วสรุปเป็น

ขั้นตอนการสอนที่ดี

อำนาจ เลิศขันธ์ (2542, หน้า 3-7) ดังนั้นในการดำเนินงานใดๆนั้นองค์กรจะต้องมีการกำกับติดตามงานและประเมินผลการดำเนินงาน ในสถานศึกษาจะต้องมีการประเมินผลในเรื่องหลักสูตร ประเมินแผน ประเมินการดำเนินการตามหลักสูตร และผลของการใช้หลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาของผู้เรียนความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา (มาตรา 26) ทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องมีการประเมินตามสภาพจริงโดยใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งการสังเกตพฤติกรรม การพิจารณาผลงานที่สะสมไว้ การฟังการนำเสนอของผู้เรียน เพื่อมุ่งปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

งานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา ที่ทุกโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ เพราะเป้าหมายหลักของโรงเรียนคือการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผู้เรียน ซึ่งงานวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนโดยตรง ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การจัดทำ

หลักสูตร การนำไปใช้และการประเมินผล ดังนั้น โรงเรียนจะต้องมีการจัดกระบวนการงานวิชาการ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. งานด้านงบประมาณ

งานด้านงบประมาณเป็นแนวทางหรือแผนการดำเนินงานการเงินในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดวงเงินค่าใช้จ่ายในแต่ละโครงการเข้าไปอย่างชัดเจนเพื่อให้การใช้ทรัพยากรทางการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการ จำเป็น และรายรับ (ประเสริฐ เศษฐพันธ์, 2542, หน้า 36) หรือ เป็นแผนที่ครอบคลุมทุกๆ ขั้นตอนและลักษณะการปฏิบัติงานสำหรับช่วงระยะเวลาหนึ่งที่กำหนดแน่นอน ดังนั้นงบประมาณจึงเป็นการแสดงออกอย่างเป็นทางการถึงนโยบายแผนงาน วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้วล่วงหน้าโดยผู้บริหารระดับสูงขององค์การ หน่วยงานรัฐบาล

งบประมาณจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ (ประเสริฐ เศษฐพันธ์, 2542, หน้า 14-15) ได้แก่

(1) เงินงบประมาณ หมายถึง เงินที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่หน่วยงานและอนุญาตให้จ่ายหรือให้ก่อหนี้ผูกพันได้ตามวัตถุประสงค์ ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติเงินประมาณรายจ่าย เงินงบประมาณที่โรงเรียนได้รับเพื่อนำมาจ่ายมี 2 ลักษณะ คือ

(1.1) รายจ่ายงบกลาง หมายถึง รายจ่ายที่ตั้งไว้เพื่อจัดสรรให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ โดยทั่วไปเบิกจ่าย ได้แก่

(1.1.1) เงินเบี้ยหวัดบำเหน็จบำนาญ

(1.1.2) เงินช่วยเหลือข้าราชการและลูกจ้าง

(1.1.3) เงินเลื่อนขั้น เลื่อนอันดับเงินเดือนและเงินปรับวุฒิข้าราชการ

(1.1.4) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินและต้อนรับประมุข

ต่างประเทศ

(1.1.5) เงินราชการลับในการรักษาความมั่นคงของประเทศ

(1.1.6) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรักษาความมั่นคงของประเทศ

(1.1.7) ค่าทดแทนสำหรับผู้ได้รับอันตรายในการรักษาความมั่นคงของ

ประเทศ

(1.1.8) เงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น

(1.1.9) เงินสมทบ โครงการเงินกู้และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ

นอกเหนือจากเงินดังกล่าว อาจตั้งรายจ่ายรายการอื่นๆ ไว้ในงบกลางตามความเหมาะสมเป็นปีๆ ไป เช่น ค่าใช้จ่ายตามโครงการพัฒนาจังหวัด เป็นต้น

(1.2) รายจ่ายของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ ได้แก่

(1.2.1) หมวดเงินเดือนและค่าจ้างประจำ

(1.2.2) หมวดค่าจ้างชั่วคราว

(1.2.3) หมวดค่าตอบแทน วัสดุและวัสดุ

(1.2.4) หมวดค่าสาธารณูปโภค

(1.2.5) หมวดค่าครุภัณฑ์ ที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง

(1.2.6) หมวดเงินอุดหนุน

(1.2.7) หมวดรายจ่ายอื่นๆ

(2) เงินนอกงบประมาณ หมายถึง เงินที่ปวงที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนราชการนอกจากเงินงบประมาณรายจ่าย เงินรายได้แผ่นดิน เงินเบิกเกินส่งคืน และเงินเหลือจ่ายปีเก่าส่งคืน ได้แก่เงินต่อไปนี้

(2.1) เงินบำรุงการศึกษา

(2.2) เงินบำรุงลูกเสือ

(2.3) เงินบำรุงเนตรนารี

(2.4) เงินบำรุงยุวกาชาด

(2.5) เงินและทรัพย์สินที่มีผู้บริจาค โดยมีวัตถุประสงค์

(2.6) เงินประกันซองและเงินประกันสัญญา

(2.7) เงินภาษีหัก ณ ที่จ่าย

(2.8) เงินโครงการอาหารกลางวัน

งานงบประมาณจะครอบคลุมงานตั้งแต่การจัดตั้งงบประมาณ การบริหารงบประมาณ และการรายงานงบประมาณโดยแบ่งตามกลุ่มงานได้ดังนี้

(1) กลุ่มงานนโยบายและแผน เป็นงานวางแผนงบประมาณว่าจะใช้เงินทำอะไรบ้าง โดยจะต้องพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ถือเป็นงานที่สร้างความมั่นใจในความครอบคลุมของกระบวนการจัดสรรทรัพยากรว่างงบประมาณที่นำไปใช้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของสถานศึกษา

(2) กลุ่มงานการงบประมาณ เป็นการปฏิบัติงานงบประมาณตามนโยบายและแผนที่กำหนดไว้ โดยเป็นการจัดสรรเงินจากงบประมาณของทางโรงเรียนที่มีอยู่

(3) กลุ่มงานจัดหารายได้และกองทุนโรงเรียน เป็นกลุ่มงานที่รับผิดชอบในการจัดหารายได้เพิ่มเติมให้แก่โรงเรียนนอกเหนือจากเงินงบประมาณที่โรงเรียนจัดสรรไว้ เพื่อนำเงินมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน

กระบวนการบริหารงานงบประมาณแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้ (ประเสริฐ เศรษฐพันธ์, 2542, หน้า 22-24)

(1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการโดยศึกษาข้อมูลการใช้เงินงบประมาณในโครงการต่างๆ ที่ผ่านมามีได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงใด ศึกษาและตรวจสอบการเงินและบัญชี และตรวจสอบพัสดุของโรงเรียนว่าโรงเรียนมีพร้อมหรือยัง มีสภาพพัสดุอย่างไร

(2) การวางแผนโดยประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อช่วยระดมความคิดโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน เพื่อจัดทำแผนการใช้เงินที่มีประสิทธิภาพ

(3) การดำเนินการตามแผนและการควบคุม โดยตรวจสอบว่าได้ลงมือทำสำเร็จไปเพียงไร การจัดเก็บใช้พัสดุให้ได้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า และจัดให้มีการตรวจสอบภายในอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

(4) การประเมินผล โดยแบ่งเป็นการประเมินผลก่อนการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน แล้วรายงานผลให้ที่ประชุมทราบ พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อบกพร่องของปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

งานการเงินของโรงเรียนนั้นประกอบไปด้วยเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ ซึ่งโรงเรียนจะต้องนำงบประมาณมาจัดสรรเพื่อใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้นในการบริหารงบประมาณจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่วางไว้ โดยจะอย่างไรให้การใช้เงินงบประมาณมีประสิทธิภาพและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ซึ่งจะใช้การประเมินเพื่อตรวจสอบผลที่เกิดขึ้น

5. งานด้านการบริหารบุคคล

งานด้านการบริหารบุคคลเป็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อใช้คนให้เหมาะสมกับงานตามวัตถุประสงค์และความต้องการของหน่วยงาน โดยจะต้องมีการวางแผน การจัดการทรัพยากรบุคคลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงาน (ประเสริฐ เศรษฐพันธ์, 2542, หน้า 120) ดังนั้นเมื่อพิจารณาการบริหารบุคคลในแง่กระบวนการจึงเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ตั้งแต่การวางแผน การกำหนดแผนและความต้องการด้านบุคลากร การสรรหา การเลือกสรร การพัฒนา การโอนย้าย และการพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรได้แบ่งบุคลากรในโรงเรียนออกเป็น 2 ประเภท ใหญ่ๆ ได้แก่

(1) บุคลากรที่เกี่ยวกับการสอน หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ทำการสอนในวิชาต่างๆ ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หรือครูพิเศษต่างๆ

(2) บุคลากรที่ไม่เกี่ยวกับการสอน หมายถึงบุคคลที่ทำหน้าที่งานด้านธุรการการปกครองให้เกิดความสะดวก ปลอดภัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ทะเบียน รวมตลอดถึงยาม คนงาน และภารโรงด้วยซึ่งสามารถแบ่งงานบริหารบุคคลตามกลุ่มงาน

ประเสริฐ เศรษฐพันธ์ (2542, หน้า 121-122) ได้เสนอกระบวนการบริหารงานบุคคล ดังนี้

(1) การวางแผนกำลังคน หรือจัดอัตรากำลังคน ได้แก่ การที่จะกำหนดว่าในโรงเรียนมีความจำเป็นต้องใช้ครู หรือผู้ทำหน้าที่ต่างๆเป็นจำนวนเท่าไร และจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร จึงจะสามารถให้ดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปได้อีก

(2) การสรรหาหรือการรับสมัครบุคคลเข้าทำงาน ได้แก่ การที่จะเสาะหาแหล่งบุคคลที่มีคุณสมบัติตามความต้องการที่จะใช้ปฏิบัติงาน

(3) การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน หมายถึง การใช้วิธีการต่างๆ เพื่อเลือกบุคคลที่คิดว่ามีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุด ที่จะมาปฏิบัติงานในโรงเรียน

(4) การนำเข้าสู่งาน มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ต้องการให้ผู้เข้ามาใหม่ได้รู้จักกับงานและองค์ประกอบต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อให้การปรับตัวของผู้เข้ามาทำงานใหม่เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว อันจะทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้น

(5) การประเมินบุคลากร หมายถึง การตรวจสอบและพิจารณาถึงผลงานที่ได้กระทำไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการที่จะปรับปรุงการทำงาน หรือเพื่อให้เป็นรากฐานในการพิจารณาความดี ความชอบ เป็นต้น

(6) การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การหาวิธีการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานอยู่ ได้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น เช่น ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น มีวิธีการทำงานดีขึ้น

(7) การตอบแทนบุคลากร หมายถึงการจัดหาสิ่งตอบแทนการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นรูปวัตถุ เช่น เงิน หรือสิทธิบางอย่างก็ได้

(8) การสร้างสภาพความมั่นคงในการทำงานของบุคลากร หมายถึงการกำหนดมาตรฐานต่างๆเพื่อสร้างความรู้สึกรับประกันในอาชีพให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ความรู้สึกรับประกันที่จะไม่ถูกกลั่นแกล้งจากผู้มีอำนาจในการปกครองบังคับบัญชา การกำหนดอายุการทำงาน เป็นต้น

(9) การปกครองบังคับบัญชา ผู้บริหาร โรงเรียนย่อมมีหน้าที่ปกครองบุคลากรในโรงเรียนทั้งหมดโดยตำแหน่ง คำว่าการบังคับบัญชามักจะมีความหมายในเชิงใช้อำนาจบังคับให้ทำ

ตามที่สั่งการลงมา ซึ่งก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่เป็นความจริง แต่ผู้บังคับบัญชาที่คิ่้นนั้นจะพยายามใช้อำนาจภายใน เช่น ความเชื่อถือศรัทธามากกว่าอำนาจ

(10) การให้พ้นจากงาน เป็นกระบวนการบริหารบุคคลขั้นสุดท้ายในการพ้นจากตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือหมดสิทธิ์ที่จะได้รับเงินเดือน ด้วยสาเหตุหลายๆ ประการ เช่น ลาออก จ้างออก ทูพพลภาพ ตาย เกษียณอายุ หรือ การถูกให้ออก เป็นต้น

ในการดำเนินงานของโรงเรียนนั้น ต้องอาศัยบุคลากรภายในสถานศึกษาทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการทำหน้าที่งานสนับสนุนต่างๆ ของโรงเรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือการได้มาซึ่งครู อาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถ และสามารถปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นงานบริหารบุคคลจึงเป็นกระบวนการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนกำลังคน สรรหา คัดเลือก รักษาและพัฒนาบุคลากร จนกระทั่งพ้นจากงาน

6. งานด้านบริหารทั่วไป

งานด้านการบริหารทั่วไปเป็นงานที่ช่วยประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารงานอื่นๆ ให้บรรลุตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งถือเป็นงานพื้นฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งถือเป็นงานพื้นฐานของระบบองค์การ ที่ทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานของโรงเรียนให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แบ่งตามกลุ่มได้ ดังนี้ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540, หน้า 30)

(1) กลุ่มงานธุรการและสารบรรณ งานธุรการ เป็นงานเกี่ยวกับเอกสารต่างๆ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติทั้งที่เป็นหน่วยงานภายในและงานติดต่อกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เพื่อให้หน่วยงานด้านอื่นๆ สามารถดำเนินงานไปได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ส่วนงานสารบรรณเป็นงานที่เกี่ยวกับหนังสือ นับตั้งแต่การคิด เขียน พิมพ์ จัดส่ง รวมถึงการลงทะเบียนรับเอกสาร และหนังสือราชการและนำมาเก็บเข้าที่ ค้นหาตลอดจนหาทำลาย

(2) กลุ่มงานการเงินและการบัญชี เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการรับและการเบิกจ่ายเงิน การเก็บรักษาตัวเงิน และการจัดทำบัญชีรายรับ-จ่าย ตลอดจนการควบคุมและตรวจสอบเกี่ยวกับการเงินและการบัญชี เงินค่าธรรมเนียมเงินบริจาค เงินอุดหนุนการศึกษาต่างๆ เป็นต้น โดยจะต้องตรวจสอบจำนวนเงิน ใบเสร็จ เบิกเงินและนำฝาก เก็บหลักฐานการเงินต่างๆ นำมาจัดทำบัญชีประเภทต่างๆ ตามกำหนด

(3) กลุ่มงานพัสดุและการจัดจ้างบริการ ทำหน้าที่ในการจัดซื้อ จัดจ้าง แลกเปลี่ยน ควบคุมและจำหน่ายตามระเบียบ ด้วยความรวดเร็ว ทันเวลา มีการจัดทำทะเบียนวัสดุและครุภัณฑ์ให้ครบถ้วน พร้อมดำเนินการเพื่อซ่อมแซมและบำรุงพัสดุเป็นประจำ รวมทั้งการให้ยืมครุภัณฑ์โดยจัดทำใบยืมตามแบบที่กำหนด

(4) กลุ่มงานอาคาร สถานที่ การพัฒนาพื้นที่และสิ่งแวดล้อม เป็นงานดูแลรับผิดชอบ รักษา ซ่อมแซม อาคารเรียน อาคารประกอบการไม่ให้ชำรุดเสียหาย รู้จักใช้อาคารและสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดวางผังการปลูกดอกไม้และสิ่งปลูกสร้างในโรงเรียน พร้อมดูแลรักษาบริเวณโรงเรียนให้สะอาด จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียนรวมทั้งมีการประเมินผลเกี่ยวกับงานอาคารสถานที่ว่าได้รับประโยชน์มากน้อยแค่ไหน โดยพิจารณาถึงความเพียงพอความเหมาะสม ความปลอดภัย สุขลักษณะ ระยะเวลาติดต่อใช้สอย การยืดหยุ่น ประสิทธิภาพการประหยัด การขนานตัวและรูปร่าง เพื่อเป็นเครื่องตัดสินใจในการปรับปรุงและพัฒนาอาคารสถานที่ให้ดียิ่งขึ้นไป

(5) กลุ่มงานรักษาความปลอดภัยในโรงเรียนเป็นงานรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับบุคคล เอกสารและสถานที่ ในด้านบุคคลจะมีการตรวจสอบประวัติให้แน่ชัดก่อนรับเข้ามาทำงาน มีการรักษาความปลอดภัยให้บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน เช่น การจัดยามรักษาการณ์ ประตูทางเข้าออก สำหรับเอกสารจะมีการเก็บรักษาในสถานที่ปลอดภัยและจัดเวรยามรักษาความปลอดภัย ด้านสถานที่ก็เช่นกันควรจัดให้มีเวรยามดูแลสถานที่ ติดตั้งไฟให้แสงสว่างในเวลากลางคืน และอาจดำเนินการจัดอบรมหลักสูตรการบรรเทาสาธารณภัย การดำเนินการต่างๆ ก็เพื่อสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นทั้งกับตัวบุคคลตลอดจนทรัพย์สินของโรงเรียน

(6) กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่เป็นสื่อกลางสัมพันธ์ ที่ช่วยสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างหน่วยงานภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ทำหน้าที่ต้อนรับผู้มาติดต่อกับโรงเรียนจัดทำสื่อข้อความชี้แจงเรื่องราวต่างๆ ในห้องคัดการ ผู้ปกครอง และชุมชนทราบ โดยอาจจะทำเป็นสารข่าวสาร รายงานประจำปี เป็นต้น รวมทั้งทำการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนสมาชิกภายในโรงเรียน และชุมชน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของโรงเรียน

(7) กลุ่มงานบริการอนามัยและโภชนา มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านอนามัยโรงเรียนและส่วนบุคคล จัดเก็บบันทึกทะเบียนสุขภาพ ประสานงานการตรวจสุขภาพประจำปี และ ดูแลรักษาเครื่องเวชภัณฑ์ในห้องพยาบาลให้เรียบร้อย นอกจากนี้ยังรับผิดชอบควบคุมดูแลจัดจำหน่ายอาหารให้กับนักเรียนให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ ดูแลสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหารให้สะอาด เพื่อสร้างสุขลักษณะที่ดีภายในโรงเรียน

(8) กลุ่มงานโครงการชุมชนสัมพันธ์ มีหน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ให้มาร่วมกันปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยมีหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยใช้กระบวนการ 2 ทาง คือ การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชนและการนำชุมชนมาสู่โรงเรียน (ประเสริฐ เษยพันธุ์, 2542, หน้า 137)

งานบริหารทั่วไป มีหน้าที่สำคัญในการประสานและสนับสนุนงานด้านอื่นๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นงานอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียน โรงเรียน และบุคคลต่างๆ ที่มีการติดต่อกับทางโรงเรียนให้ได้รับการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยสุจริตและสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์และงานโครงการชุมชนสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนอีกด้วย

7. หลักการและแนวคิดในการบริหารงานโรงเรียน

สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา (2544, หน้า 8-40) ได้เสนอหลักการและแนวคิดในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน ตามแนวการกระจายอำนาจไว้ดังนี้

(1) งานวิชาการ

(1.1) ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

(1.2) มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด

(1.3) มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

(1.4) มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

(1.5) มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดการศึกษา

(2) งานด้านงบประมาณ

(2.1) ยึดหลักความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคทางโอกาสการศึกษาของผู้เรียนในการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรัฐจัดสรรเงินอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายให้แก่สถานศึกษาของรัฐและเอกชนอย่างเท่าเทียมกัน

(2.2) มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของระบบการจัดการงบประมาณ โดยให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มีความคล่องตัวควบคู่กับความโปร่งใสและความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้จากผลสำเร็จของงานและทรัพยากรที่ใช้

(2.3) ยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณ โดยจัดสรรงบประมาณให้เป็นวงเงินรวมแก่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

(3) งานด้านการบริหารบุคคล

(3.1) ยึดหลักการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

(3.2) ยึดหลักความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคลของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามนโยบาย กฎหมายและหลักเกณฑ์ที่กำหนด

(3.3) ยึดหลักธรรมาภิบาล

(4) งานด้านการบริหารทั่วไป

(4.1) ยึดหลักความเป็นอิสระในการบริหารและจัดการศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยเขตพื้นที่ศึกษามีหน้าที่กำกับ ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานในเชิงนโยบายให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

(4.2) มุ่งส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้การบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามหลักการการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตามกฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

(4.3) มุ่งพัฒนาองค์กรทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม สามารถเชื่อมโยง ติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วด้วยระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

(4.4) การบริหารทั่วไปเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนให้การบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาตามอัยศาสตร์ตามบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ตลอดจนการจัดและให้บริการการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถานสังคมอื่นๆ

(4.5) การจัดการศึกษาภายในโรงเรียนนั้นประกอบด้วยงานหลัก 4 ประการ ได้แก่ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป ที่จะต้องดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ รวมถึงคุณภาพที่เกิดขึ้นแก่ตัวผู้เรียนด้วย

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา

1. ความหมายการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541, หน้า 17) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมรับรู้ ร่วมคิดริเริ่ม ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมตรวจสอบ โดยใช้พลังความสามารถในด้านต่างๆ ของตนเองร่วมกับการความรู้และวิทยาการที่เหมาะสมอย่างสร้างสรรค์ พร้อมไปกับการเป็นผู้รับแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมกันรับผิดชอบในผลกระทบที่ตามมาด้วย

ถวิลวดี บุรีกุล และ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2546, หน้า 224 - 225) การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

จากความหมายของการมีส่วนร่วมนั้นนักวิชาการได้นำมาใช้ร่วมกันในรูปแบบต่างๆ และได้ถูกตีความไปในความหมายต่างๆ ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อถือ และความยึดมั่นของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์การ ทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาและพื้นที่ ดังนี้ (ยงยุทธ พนาสนธิ, 2546, หน้า 21)

จันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 69) การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจและการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล สอดคล้องกับ สมยศ นาวิการ(2545, หน้า 1) ที่ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดการแบ่งอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารให้เข้ากับผู้ได้บังคับบัญชา โดยให้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ

ยงยุทธ พนาสนธิ (2546, หน้า 21) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนเข้าไปกำหนดการจัดการศึกษาโดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การร่วมดำเนินการ การร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษา และการมีสิทธิร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการศึกษาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2542, หน้า 6-7) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาว่า หมายถึง การสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรท้องถิ่น องค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชนที่แวดล้อมสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ การดำเนินงานของสถานศึกษา โดยมีการมีส่วนร่วมรับผิดชอบดังกล่าว หมายถึงการร่วมสนับสนุน การดำเนินงาน การร่วมทำ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกำกับติดตามตรวจสอบ และร่วมรับผลอัน เกิดจากการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชน โดยผู้ที่ควรมีบทบาทมากที่สุดใน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา

พัชรี สิโรรส และคนอื่นๆ (2546, หน้า 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและ ความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็น ที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและ ประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

จากความหมายของการมีส่วนร่วมนั้น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การเริ่มคิด การวางแผนนำไปปฏิบัติ และประเมินผล รวมทั้งมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ระบบการศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติถือเป็นระบบที่ให้ผู้คนได้ศึกษา และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคมอย่าง สมดุล และสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยในมาตรา 15 ได้กำหนดการจัดการศึกษาไว้ 3 รูปแบบ ได้แก่ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546, หน้า 123)

(1) การศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่ แน่นนอน

(2) การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จ

การศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคลประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

ดังนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภายในโรงเรียน ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและบริหารการศึกษา (ทิพวรรณ จันทรสติชัย, 2546, หน้า 13) ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดหลักในการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 8 ดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

รวมทั้งในมาตรา 9 (6) ที่กำหนดการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคม มาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งมาตรา 58 (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

ดังนั้นรัฐจึงได้วางแผนทางในการดำเนินงาน โรงเรียนโดยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังนี้ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2543, หน้า 154 - 155)

(1) หลักการกระจายอำนาจ เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากกระทรวงและส่วนกลางไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก

(2) หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชนตัวแทน

ศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

(3) หลักการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้ประชาชนในอดีตการจัดการศึกษาจะทำกันหลากหลายบางแห่งก็ให้วัดหรือองค์กรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการต่อมา มีการรวมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เกิดเอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษาและต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาโดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้าและไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชนได้จัดการศึกษาเองอีกครั้ง

(4) หลักการบริหารตนเองในระบบการศึกษาทั่วไป มักจะกำหนดให้โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลาง โรงเรียนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง แต่ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และนโยบายของส่วนร่วม แต่มีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธี การที่ส่วนกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมายแล้วปล่อยให้โรงเรียนมีระบบการบริหารด้วยตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ผลที่ได้น่าจะประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

(5) หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระ ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามที่กำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติสอดคล้องกับหลักการสำคัญที่เสนอรูปแบบในการพัฒนาปฏิรูปการศึกษาของรัฐ

สรุปได้ว่าแนวทางการปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษาจะมุ่งปรับเปลี่ยนแนวความคิดการบริหารและการจัดการของโรงเรียนให้มีอิสระและเสรีมากขึ้นปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากกรมในส่วนกลางเป็นการตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของสังคม มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบและเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจในการบริหาร ในขณะเดียวกันโรงเรียนก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารงานโรงเรียน โดยรัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้

3. คุณลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมในการบริหารในปัจจุบัน เพราะสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นกระแสที่มีความสำคัญ

ยิ่งในปัจจุบัน (ทิพวรรณ จันทรสติชัย, 2546, หน้า 15) ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาแบ่งได้ 2 ลักษณะดังนี้

(1) การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของการปฏิบัติงานและรับผิดชอบหน้าที่โดยตรง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งนี้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษาได้

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม จะเป็นในรูปแบบของการเป็นผู้แทนจากฝ่ายต่างๆ เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งในรูปของสมาคมผู้ปกครองนักเรียน สมาคมศิษย์เก่า เป็นต้น

ลักษณะที่สำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้ (ธรรมรส โชติคุณุชร, 2540, หน้า 224)

(1) เป็นกระบวนการของการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ

(2) เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล

(3) ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาของการบริหาร

(4) ผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารให้กับผู้ได้บังคับบัญชา

(5) ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วม จะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของผู้ร่วมงานและระดับความสำคัญของงาน ประกอบกับเวลา สถานการณ์ และพฤติกรรมการทำงานของผู้ร่วมงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 16-17) ได้เสนอผู้มีความมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้

(1) ผู้ปกครอง

(2) นักเรียน

(3) ครู

(4) ผู้บริหาร

(5) บุคลากรที่ไม่ได้ปฏิบัติการสอน

(6) คณะกรรมการเขตหรือคณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนในท้องถิ่นและสมาชิกสภาโรงเรียน

(7) สมาชิกในชุมชน

(8) สมาชิกสภาเทศบาล

(9) ตัวแทนจากองค์กรชนพื้นเมือง

(10)ภาคธุรกิจ

(11)ตัวแทนเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

(12)ตัวแทนการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา

(13)หุ้นส่วนทางการศึกษาอื่น ๆ

ลักษณะของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (ถวิล มาตรฐาน, 2544, หน้า 88-82)

ดังนี้

(1) การบริหารจะต้องเกี่ยวข้องกับคน 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มกำหนดนโยบาย และกลุ่มจัดทำแผนงานหรือโครงการ ซึ่งทั้งสองกลุ่มจะต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเหนียวแน่นและสอดคล้องประสานกัน

(2) การบริหารเป็นความร่วมมือ ช่วยเหลือ และประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคลากรทั้งหมดของโรงเรียน นักเรียน และชุมชน

(3) จุดเน้นของการบริหาร เน้นการทำงานที่หลักของโรงเรียน นั่นคือ กิจกรรมการเรียนและการสอน

(4) กลุ่มกำหนดนโยบาย ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการบริหารโรงเรียนจะทำหน้าที่สำคัญคือ กำหนดเป้าหมายและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการกำหนดนโยบาย ให้ความเห็นในการจัดสรรงบประมาณ และประเมินผลสำเร็จของเป้าหมาย นโยบาย และการสนองตอบต่อปัญหาความต้องการ

(5) กลุ่ม หรือ ทีมงานจัดทำแผนงาน และโครงการ ซึ่งปกติจะประกอบไปด้วย คณะครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ มีหน้าที่จัดทำแผนงาน โครงการที่สอดคล้องเป้าหมายและนโยบาย

(6) แผนงาน หรือ โครงการที่จัดทำขึ้น จะสะท้อนให้เห็นถึงทิศทางการจัดสรรทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินงานตามแผน

(7) การนำแผนงาน หรือ โครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผลโครงการ เป็นภารกิจสำคัญของทีมงานแผนงาน และ โครงการ

(8) มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มนโยบายและกลุ่มแผนงานโครงการ

(9) กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดนโยบาย การวางแผน การกำหนดงบประมาณ การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล

โกวิท พวงงาม (2543, หน้า 189 - 191) ได้เสนอวิธีการให้กลุ่มองค์กรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

(1) การร่วมคิด

การร่วมคิดสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ขององค์กร โดยร่วมกันคิดว่า ภาวความสำเร็จที่ควรเกิดขึ้นในอนาคตคืออะไร โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานขององค์กร ภายใต้ทิศทาง การพัฒนาประเทศของโลก การจัดให้มีกิจกรรมสร้างวิสัยทัศน์จะช่วยให้เกิดการสร้างจิตสำนึกใน การร่วมกันปฏิบัติงานพัฒนา จะทำให้คนเห็นปัญหา เห็นความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหา และรวมกลุ่ม กันเพื่อแก้ปัญหา เปรียบเสมือนการตั้งปณิธานร่วมกันว่า เราต้องการให้เกิดอะไรขึ้นและจะก้าว ไปสู่ ความฝันตามวิสัยทัศน์ต้องทำอะไรบ้าง การร่วมคิดยุทธศาสตร์ว่าจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้าง พลังความเข้มแข็งของคนในชุมชน

(2) การจัดทำแผนร่วมกัน

หลังจากได้คิดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่กำหนดร่วมกันไว้แล้วนั้น จะต้องมีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันของคนในองค์กรต่าง ๆ ที่รวมกลุ่มกันขึ้นในแผนการดำเนินงาน นั้นอาจจะมีโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อเป็นการปัญหาและเป็นการพัฒนาเพื่ออนาคต การวางแผนจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการ เป็นการกระจายอำนาจตัดสินใจของสมาชิก ในกลุ่มที่ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันแต่ต้น การปฏิบัติกิจกรรมตามแผนจึงจะเป็นไปได้อย่างดี

(3) ร่วมปฏิบัติ

เป็นการรวมคนในกลุ่มต่างๆ ให้ทำงานร่วมกันตามแผนที่วางไว้ภายใต้ จิตสำนึกที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามภารกิจที่ตกลงกันไว้ ในการปฏิบัติงานต้องอาศัย ความร่วมมือจากองค์กรอื่น เพื่อร่วมปฏิบัติกิจกรรมนั้นให้ประสบผลสำเร็จ

(4) ร่วมติดตามผล ประเมินผล

การติดตามผล ประเมินผลการดำเนินงานที่กลุ่มได้คิดปฏิบัติร่วมกันนั้น จะทำให้ทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน ทราบปัญหาอุปสรรค เพื่อมาร่วมกันคิดหาทาง แก้ปัญหาทำให้มีความเข้มแข็งและปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาของ องค์กร

(5) ร่วมรับประโยชน์

ผลจากการที่ทุกคน ทุกองค์กรได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และเกิดผล ตามที่ตั้งจุดประสงค์และเป้าหมายไว้ ทุกคนก็จะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกัน และทุกคนก็ จะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกันและทุกคนก็ต้องรักษาประโยชน์ที่ได้นี้ให้ได้รับตลอดไป กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งโดยตรงและ โดยอ้อม เกิดขึ้นได้ตั้งแต่ การร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติ การร่วมติดตามผล ประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ ตลอดจนการให้ขวัญกำลังใจ โดยจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ

กับบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ซึ่งผลจากการมีส่วนร่วมนี้จะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชน ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

4. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545, หน้า 9-10) เสนอประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิดและอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

(2) การมีส่วนร่วมในการบริหารมีผลในทางจิตวิทยา คือ ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

(3) เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

(4) เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจและความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

การบริหารแบบมีส่วนร่วมถูกนำมาใช้ในการบริหารงานองค์กรอย่างแพร่หลายมากขึ้นรวมทั้งการบริหารงานในโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ช่วยให้โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่สำคัญทางการศึกษาอย่างน้อย 4 ประการ คือ (อุบล เล่นวาริ, 2545, หน้า 46)

- (1) จะทำให้นักเรียนได้รับประโยชน์มากขึ้น
- (2) โรงเรียนมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนมากขึ้น
- (3) สังคมมีส่วนร่วมมากขึ้น
- (4) สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่ดี

5. ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ, 2543, หน้า 39)

(1) เป็นการระดมผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์เพื่อร่วมกันจัดการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้ครู เจ้าหน้าที่และชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของโรงเรียน

- (2) ขวัญและกำลังใจของครูดีขึ้น

(3) เป็นการระดมทรัพยากรด้านการเงินและด้านวิชาการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

(4) สร้างและสนับสนุนให้เกิดผู้นำใหม่ ๆ ในทุกระดับ

(5) เพิ่มปริมาณและคุณภาพการติดต่อสื่อสาร

(6) สร้างความยืดหยุ่นในการทำงาน ทำให้เกิดการริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ๆ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น

(7) การที่ครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณจึงเกิดแนวทางการที่ต้องใช้งบประมาณโดยประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

(8) เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในโรงเรียนได้เสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงการศึกษา

(9) ชุมชนมีส่วนร่วมและมีสิทธิในการบริหารและจัดการศึกษา

(10) การบริหารและการตัดสินใจด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

(11) ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและโครงการใหม่ๆ

การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดผลการปฏิบัติงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย ผลดีที่จะเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาจะเกิดทั้งกับตัวคนในชุมชนโรงเรียน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการพัฒนาประเทศชาติ คือ (ยงยุทธ พนาสนธิ, 2546, หน้า 26-27)

(1) โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน ทำให้ผู้จบการศึกษาสามารถกลับเข้าไปทำงานในชุมชนได้ มิได้มุ่งแต่จะเข้าไปทำงานในเขตเมืองเพียงอย่างเดียว กล่าวคือเป็นการศึกษาที่ไม่ต้องตัดขาดผู้เรียนออกจากรากฐานของชุมชน ทำให้โรงเรียนเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

(2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจกับคนในชุมชนอันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบต่างๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน

(3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาช่วยให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนจากโรงเรียนไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพราะเป็นความรู้ที่สนองต่อชุมชน

(4) การมีส่วนร่วมของประชาชนทางการศึกษาเปิดโอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมากขึ้น และเมื่อการปกครองท้องถิ่นพัฒนาขึ้นจนถึงระดับที่มีผลต่อชีวิตของคนใน

ชุมชนอย่างชัดเจนแล้ว คนในชุมชนจะรู้ว่าเขาเองไม่ได้เป็นเพียงผู้คอยรับผลประโยชน์จากการศึกษาและการพัฒนาเท่านั้น แต่เขาจะต้องเป็นผู้ให้ด้วย

สรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนนั้นก่อให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียน นักเรียน ครู รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง อันจะส่งผลถึงการพัฒนาชุมชนและสังคมของประเทศ

6. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาไม่ใช่เรื่องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วิโรจน์ สารรัตนะ ได้เสนอผู้ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546, หน้า 285)

(1) ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการวางแผนการเรียนรู้อัตนกิจกรรมและประเมินผล ได้เรียนรู้ตามความถนัด ความสนใจ ได้ปฏิบัติจริง เรียนรู้ด้วยความสุข บูรณาการความรู้กับชีวิตประจำวัน

(2) ครู รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้อัตนกิจกรรมที่สอดคล้องกับผู้เรียน คอยช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

(3) สถาบันผลิตครู วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เผยแพร่องค์ความรู้ ผลิตครูที่มีคุณภาพ สนับสนุนทางวิชาการ

(4) ผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อัตนกิจกรรม สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อัตนกิจกรรมที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้กำหนดนโยบาย

(5) สื่อมวลชน ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้อัตนกิจกรรมกับผู้เรียน ครู พ่อแม่ และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

(6) องค์กรอื่นๆ สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อัตนกิจกรรมที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดในเรื่องวิชาการ ทรัพยากร บุคลากร แหล่งเรียนรู้ต่างๆ

(7) หน่วยงานกลาง กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรฐานกลาง กระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษา ครู อาจารย์ ติดตามและประเมินผล

(8) ชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และเป็นแหล่งภูมิปัญญา

7. การมีส่วนร่วมของครู

ครู เป็นผู้มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอนหนึ่ง

ว่า “หน้าที่ครูมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นหน้าที่ปลูกฝังความรู้ความคิดและจิตใจเยาวชน ผู้เป็นครูจึงจัดได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการสร้างสรรค์บัณฑิตอนาคตของชาติบ้านเมือง” ดังนั้น การเป็นครูที่ดีหรือครูตามอุดมการณ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีคุณธรรมและมีความสามารถในการปฏิบัติได้ ความรู้ทางวิชาการของครูต้องเป็นความรู้ที่รู้จริง ทันทีกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยที่ครูจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในวิชาการให้ถ่องแท้ก่อนลงมือสอนหรือลงมือปฏิบัติ การเตรียมการสอนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครู รวมทั้งการเข้าใจปัจจัยในการเรียนของผู้เรียน เพื่อจะได้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ภาระหน้าที่ของครูมี 7 ประการ คือ (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543, หน้า 50-52)

(1) หน้าที่การสอนและเผยแพร่วิชาการ ได้แก่ รับผิดชอบการดำเนินการสอน รายวิชาให้ลุล่วงด้วยดี รวมทั้งการเผยแพร่วิชาความรู้แก่ผู้สนใจอื่นๆ เช่น สอนวิชาต่างๆ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์นิเทศ เป็นวิทยากรเผยแพร่วิชาชีพแก่ประชาชน เป็นต้น

(2) หน้าที่ให้การสนับสนุนและให้บริการการเรียนรู้ ได้แก่ รับผิดชอบดำเนินการจัดหาจัดหาจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เกือบรักษา ซ่อมบำรุงและให้บริการเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ยานพาหนะและอื่นๆ อันเป็นการสนับสนุนและให้บริการแก่การสอนการเรียนของ สถานศึกษาทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้การสอนการเรียนดังกล่าวเป็นไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(3) หน้าที่การบริการและปกครองนักเรียน ได้แก่ รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกให้การศึกษานี้เพื่อให้ดำเนินชีวิตในฐานะผู้เรียนอย่างราบรื่น และรวมถึงการให้การศึกษเสริมหลักสูตร การแนะนำหรือแนะแนวทั้งด้านการศึกษา การเตรียมตัวเพื่ออาชีพและการแก้ปัญหาส่วนตัว ทั้งยังรวมถึงการจัดระบบการปกครอง ดูแลนักศึกษาให้อยู่ในระเบียบ มีศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดี เช่น อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แนะแนว เป็นต้น

(4) หน้าที่การบริหารงานวิชาการ บุคลากร และสถาบัน ได้แก่ รับผิดชอบดำเนินการบริหารและจัดการในหน่วยงานย่อย และหน่วยงานใหญ่ให้เป็นไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อยตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ ทั้งในด้านวิชาการ บุคลากร ธุรการ และอื่นๆ ของหน่วยงานนั้น

(5) หน้าที่การพัฒนาสถาบัน ได้แก่ รับผิดชอบดำเนินการในเรื่องที่เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าเฉพาะด้าน หรือเฉพาะเรื่องให้แก่หน่วยงาน โดยรวมคือ สถานศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นไปตามนโยบาย หรือหลักการที่ผู้บริหารสถาบันกำหนดให้

(6) หน้าที่ธุรกิจและบริการทั่วไป ได้แก่ รับผิดชอบดำเนินการหรือกระทำการ เพื่อให้ธุรการ และด้านบริการทั่วไปของหน่วยงานย่อย และหน่วยงานใหญ่

(7) หน้าที่อื่นๆ ได้แก่ รับผิดชอบดำเนินการในหน้าที่ย่อยอื่นๆ สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของครูตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้ (เอกรินทร์ สีมหาศาล, 2545, หน้า 175-176)

(1) วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
(2) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง แสดงออกอย่างอิสระและมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม

(3) จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษา ใช้แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ แหล่งผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

(4) พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ทนต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

(5) เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติต่อเพื่อนครู และผู้เรียน

(6) จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทนายให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วม

(7) จัดการวัดผล และประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียน โดยประเมินจากการปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์จากแฟ้มสะสมงาน

(8) จัดทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ประสานข้อมูลระหว่างสถานศึกษา บ้าน และชุมชน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

นอกเหนือจากหน้าที่ที่กล่าวข้างต้นแล้ว ครูควรจะมีบทบาทสำคัญในการเป็น ผู้ร่วมงานผู้ร่วมตัดสินใจ เป็นนักพัฒนา นักปฏิบัติ และควรมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพและร่วมพัฒนาโรงเรียนอย่างกระตือรือร้น (อุทัย บุญประเสริฐ, 2545, หน้า 40-41) นอกจากนี้ครูยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและบ้าน โดยครูจะทำหน้าที่การประสานงาน ให้ข้อมูลข่าวสารและสร้างความเข้าใจกันระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียน

สุมาลี กุ่มชัยสกุล (2544, หน้า 17-19) ได้แบ่งการทำหน้าที่ของครูและโรงเรียนได้ ดังนี้

(1) การทำหน้าที่ของครู

(1.1) ครูต้องออกแบบกิจกรรมและวางแผนกิจกรรมที่กำหนดให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนว่าต้องการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดับใด ลักษณะใด และมากน้อยเพียงไร

(1.2) ครูต้องประสานแผนและข้อมูลไปสู่ผู้ปกครองให้เกิดความชัดเจน ครูจำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสาร และการจัดการที่ดี โดยผ่านสื่อที่มีความหมายและมีประสิทธิภาพ ในลักษณะการสื่อสาร 2 ทาง จะช่วยให้ครูและผู้ปกครองได้ปรับความคิด ความเข้าใจ และความคาดหวังให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน

(1.3) ครูต้องมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ต้องเป็นผู้สังเกตการณ์และผู้ฟังที่ดีไม่แทรกแซงบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในขณะเดียวกันต้องเป็นผู้ให้กำลังใจและสนับสนุนให้ผู้ปกครองมีความมั่นใจในการมีส่วนร่วม

(1.4) ครูต้องเป็นนักวิจัยและสามารถใช้และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงานในแต่ละบทบาททั้งในส่วนของผู้ปกครองและของตนเองเพื่อนำไปสู่การศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ และพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และเด็กๆ ต่อไป

(2) การทำหน้าที่ของโรงเรียน

โรงเรียนควรมีนโยบายและบรรยากาศที่เปิดกว้างเอื้อเพื่อและเป็นมิตรต่อผู้ปกครอง พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นกลุ่มคนที่สำคัญมากอีกกลุ่มหนึ่ง เดิมโรงเรียนไม่ได้คิดว่าผู้ปกครองคือผู้มีส่วนได้เสีย หรือ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเรามองแต่ว่า ผู้ปกครองเอาเด็กมาฝากไว้ให้ครูสอน บางโรงเรียนมีป้ายห้ามผู้ปกครองเข้ามาในบริเวณโรงเรียน หรือห้ามผู้ปกครองขึ้นบนอาคาร แต่ในการปฏิรูปการศึกษาผู้ปกครองจะมีบทบาทในฐานะผู้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา ยิ่งผู้ปกครองรวมตัวกันได้เข้มแข็งเท่าใดก็จะมีประโยชน์กับการศึกษามากเท่านั้น (รุ่ง แก้วแดง, 2545, หน้า 187) พ่อแม่ ผู้ปกครองควรมีบทบาทที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงต่อผลของคุณภาพการเรียนรู้ของเด็ก (ปราโมทย์ อักษรหรั่ง, 2544, หน้า 7)

ครู ถือเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งหน้าที่หลักในการดำเนินการสอน เผยแพร่วิชาการ โดยใช้แนวทางการส่งเสริมนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกห้อง ในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นต้นแบบให้แก่ นักเรียนอันจะดำเนินไปทางที่เหมาะสม นอกเหนือจากงานหลักแล้ว ครูยังทำหน้าที่สำคัญในการประสานความเข้าใจระหว่างบ้านกับโรงเรียน ชุมชนกับโรงเรียน ทำให้ครูได้รับทราบข้อมูลต่างๆมากมาย ดังนั้นครูในฐานะผู้เผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆโดยตรง ควรจะมีบทบาทเป็นนักพัฒนาและโรงเรียนควรส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของครูในการดำเนินงานของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น เพื่อใช้ศักยภาพของครูที่มีอยู่มาช่วยพัฒนาโรงเรียนอย่างเต็มที่

8. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

บทบาทของพ่อแม่ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ลูก เป็นบทบาทที่เด่นชัดและมีความสำคัญต่อการวางรากฐานที่มั่นคงให้แก่ชีวิตของเด็ก เป็นที่ยอมรับกันว่า พ่อแม่คือครูคนแรก

ของลูก นอกเหนือจากการเป็นผู้ให้ชีวิตแล้ว ยังเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูให้ลูกมีพัฒนาการที่เหมาะสม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การอบรมของพ่อแม่มีผลต่อการเจริญเติบโต การแสดงออก บุคลิกภาพ และทัศนคติของลูก เด็กเรียนรู้ทั้งจากการอบรมสั่งสอนโดยตรง การฝึกปฏิบัติ และการซึมซับจากสภาพแวดล้อม และตัวแบบที่เด็กเห็นอยู่เป็นประจำ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของลูก เพื่อให้ลูกเติบโตเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ตามแนวทางของการปฏิรูปการเรียนรู้ พ่อแม่ต้องมีภาระหน้าที่หลายประการ ได้แก่ (มุสตี กุญอินทร์, 2547)

(1) หน้าที่การจัดให้ลูกได้รับการศึกษาตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับ รวมทั้งการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว สำหรับการให้การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป พ่อแม่มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ลูกได้ศึกษาต่อตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัด เพื่อการประกอบอาชีพในอนาคต

(2) หน้าที่ในการให้ร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ลูก บ้าน และโรงเรียนควรร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่สามารถให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกได้หลายวิธี ดังนี้

(2.1) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนให้แก่เด็ก เช่น เครื่องเขียน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนวิชาต่างๆ หรือ ช่วยจัดหาสื่อการเรียนที่โรงเรียนจำเป็นต้องใช้

(2.2) ใช้บ้านเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับลูกและเพื่อนๆ ของลูก เช่น ครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำงานศิลปะหัตถกรรมกึ่งอนุญาตให้ลูกๆ มาศึกษาดูงานได้

(2.3) ช่วยเป็นวิทยากรให้แก่โรงเรียนในเรื่องที่พ่อแม่มีความสามารถพิเศษ และอาสาสมัครช่วยงานต่างๆ ของโรงเรียน เช่น ช่วยสอนและช่วยซ่อมคอมพิวเตอร์ ช่วยสอนศิลปะ ดนตรี ช่วยเป็นวิทยากรในเรื่องที่เด็กสนใจที่จะทำโครงการ เป็นต้น

(2.4) ร่วมมือกับครูในการส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกเมื่อลูกทำงานที่ครูมอบหมาย เช่น ให้คำปรึกษาแก่ลูกเมื่อครูมอบหมายงานให้มาปรึกษาหารือหรือขอความรู้พ่อแม่ หรือให้พ่อแม่ร่วมอยู่ในกระบวนการแสวงหาความรู้ของเด็ก เป็นต้น

(2.5) มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน เช่น เป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 40 ซึ่งระบุให้มีผู้แทนผู้ปกครองเป็นกรรมการด้วย หรือช่วยทำงานของสมาคมผู้ปกครองและครู ช่วยปฏิบัติงานตามที่โรงเรียนขอความร่วมมือ แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะแก่โรงเรียนในการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานบางเรื่อง โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

(3) หน้าที่ในการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาความสามารถของเด็ก โดยตระหนักว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีความสามารถต่างๆ กันไป พ่อแม่ควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและค้นพบความถนัดของลูกได้จากการสังเกต และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เมื่อพบว่า ลูกมีความสามารถในด้านใด ควรส่งเสริมให้มีความเก่ง ความชำนาญในด้านนั้น รวมทั้งพัฒนาปัญญาในด้านอื่นๆ ด้วย เพื่อให้ลูกมีความสามารถเฉพาะที่เด่นชัดของตนเองในการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาความสามารถของเด็กพ่อแม่ควรปฏิบัติ ดังนี้

(3.1) จัดประสบการณ์ตรงให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กได้ความรู้จากสถานที่จริง เช่น พาไปเที่ยวสวนสัตว์ สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กได้ประสบการณ์จริงที่มีคุณค่ามหาศาล ช่วยให้เด็กรักธรรมชาติ รักแผ่นดินไทย และเป็นการสร้างความผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวด้วย

(3.2) ส่งเสริมให้เด็กมีทักษะต่างๆ ที่จำเป็น และมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ กับลูกและพูดคุยกับลูกขณะทำงาน เช่น การประกอบอาหาร การดูแลรักษาต้นไม้ เป็นต้น เด็กจะได้พัฒนาภาษา ความคิด การสังเกต และความรู้ จากการที่พ่อแม่ตั้งคำถามให้เด็กคิด พ่อแม่ควรฝึกให้ลูกสังเกตสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และตั้งคำถามกระตุ้นความคิด เพื่อให้เด็กได้ความรู้หรือต้องการหาความรู้เพิ่ม

(3.3) ใช้เวลาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเรียนรู้พร้อมกับเด็ก เช่น พูดคุยกับเด็กเกี่ยวกับเรื่องราวในหนังสือที่เด็กอ่าน สนทนาเกี่ยวกับข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต วิเคราะห์ข่าวในหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์พร้อมกับลูก เพื่อช่วยให้คำแนะนำและกระตุ้นให้คิดวิเคราะห์และรู้จักเลือกรับข้อมูลที่เหมาะสม

(3.4) ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การแก้ปัญหา พ่อแม่ควรฝึกฝนให้ลูกเตรียมพร้อมที่จะเผชิญปัญหาและเรียนรู้การแก้ปัญหาตั้งแต่ยังเยาว์ ทั้งปัญหาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม การเรียน การทำงาน ใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ด้วยการฝึกหัดบรลูกให้กล้าเผชิญปัญหาโดยพ่อแม่ดูแลอยู่ห่างๆ ให้ลองทำ ลองหาวิธีแก้ไข ฝึกให้คิดวิเคราะห์ หาเหตุผล สะสมความมั่นใจ อดทน พากเพียร ไม่หวั่นไหว กล้าสู้ และแก้ไขปัญหาคด้วยสติปัญญา

(4) ให้การอบรมบ่มนิสัยให้ลูกมีคุณธรรมการที่ลูกจะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพนั้น ย่อมมีรากฐานมาจากครอบครัว พ่อแม่มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการเป็นแบบอย่างให้เด็ก ชิมซับสิ่งที่ดีงาม การประพฤติปฏิบัติค่านิยม ทักษะคติของพ่อแม่ล้วนส่งผลต่อชีวิตของลูก ดังนั้น ผู้ปกครองควรมีหน้าที่ดังนี้

(4.1) เป็นแบบอย่างที่ดี การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ นั้น เป็นเรื่อง que เด็กสังเกตได้จากชีวิตประจำวัน เช่น การที่พ่อแม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม แสดงความมีน้ำใจ

ต่อเพื่อนบ้านและปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา เป็นต้น เด็กเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบ การกระทำของพ่อแม่ด้วยการให้เด็กช่วยทำงานบ้าน ช่วยดูแลญาติผู้ใหญ่ ชมเชยที่เด็กทำดี เด็กจะเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และพร้อมที่จะ เผื่อแผ่หัวใจแก่ผู้อื่น

(4.2) สนทนา แนะนำ ตักเตือน เล่าเรื่องและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ให้เด็กรู้จักตัดสินใจหาข้อสรุป การสนทนาโดยใช้สถานการณ์และตัวอย่างที่ดีเป็นวิธีการที่ช่วย เสริมสร้างคุณธรรมให้แก่เด็ก นอกจากนี้พ่อแม่ควรให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางที่ถูกที่ควรและ ตักเตือน เพื่อป้องกันปัญหา โดยคำนึงถึงวัยและสภาพแวดล้อมของเด็ก

นอกเหนือจากบทบาทของผู้ปกครองแล้ว เครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครองในสถานศึกษา ก็มีส่วนสำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547)

(1) เครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในสถานศึกษา การปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพทั้งในด้านวิชาการ การพัฒนาผู้เรียน และการพัฒนาบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ในการเลือกตั้งคณะกรรมการเครือข่ายระดับ โรงเรียนอาจเป็นการเลือกตั้งจากผู้แทน คณะกรรมการเครือข่ายระดับชั้นเรียน จากคณะกรรมการบริหาร โรงเรียน และจากสมาคม ผู้ปกครองและครูเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย

(2) การจัดตั้งสมาคม และชมรมผู้ปกครองและครู เพื่อเปิดโอกาสให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียน พิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ส่งเสริมการศึกษา การเรียน การสอนของบุตรหลาน สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งหาทุนมาพัฒนาและช่วยเหลือ โรงเรียน

(3) จัดตั้งคณะกรรมการการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำไปถือปฏิบัติ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองได้เข้าไป มีบทบาทและมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในฐานะคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีจำนวน 7 – 15 คน ประกอบด้วย ผู้แทนพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ และให้ผู้บริหาร โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นกรรมการ และเลขานุการ

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับโรงเรียนแบ่งตามลักษณะการมีส่วนร่วมในฐานะ ผู้รับและผู้ปฏิบัติ จำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2544, หน้า 31-32)

(1) ผู้ปกครองเป็นเพียงผู้รับข่าวสาร โดยมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมปรึกษาครูและผู้ปกครอง เข้าร่วมการประชุมปรึกษากลุ่ม ได้รับจดหมายหรือจดหมายข่าว ดือนรับครูมาเยี่ยมที่บ้าน ไปเยี่ยมโรงเรียน และร่วมกิจกรรมพิเศษที่โรงเรียน

(2) ผู้ปกครองเป็นผู้เรียน โดยมีส่วนร่วมในการฝึกทักษะเป็นผู้ปกครอง การเรียนทักษะการสอน เรียนภาษาและเรียนหลักสูตรพิเศษสำหรับผู้ปกครอง

(3) ผู้ปกครองเป็นครู โดยมีส่วนร่วมในการอาสาสมัครงานบ้าน งานธุรการ การพัฒนาสื่ออุปกรณ์ เป็นครูผู้ช่วย ร่วมประเมินผล และเป็นวิทยากร

(4) ผู้ปกครองเป็นผู้ร่วมวินิจฉัยสั่งการ โดยมีส่วนร่วมในสมาคมครูผู้ปกครอง เป็นที่ปรึกษาสภาผู้ปกครอง และเป็นสมาชิกทีมการจัดการ

วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง มี 4 วิธี กุลยา ตันติผลาชีวะ (2544, หน้า 33-34)

(1) วิธีให้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นวิธีที่มุ่งให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานตามความสามารถของผู้ปกครองเอง เช่น การเป็นผู้ช่วยครู การเป็นพี่เลี้ยงเด็ก การหาทุน การร่วมทำงานธุรการ เป็นต้น การมีส่วนร่วมแบบนี้ผู้ปกครองจะได้ผลประโยชน์ร่วมด้วยค่อนข้างเป็นเอกเทศ

(2) วิธีให้มีส่วนร่วมโดยเน้นกระบวนการ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการศึกษา เช่น การวางแผนหลักสูตร การคัดเลือกตำรา การวางมาตรฐานการทำงาน เป็นต้น วิธีการนี้กำลังแพร่หลาย เพราะทั้งผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจทางการศึกษา

(3) วิธีการมีส่วนร่วมโดยเน้นการพัฒนา เป็นการมีส่วนร่วมที่มุ่งพัฒนาคุณภาพครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองโดยตรง เพราะผู้ปกครองที่เข้าร่วมจะได้เรียนรู้วิธีปฏิบัติที่เป็นการสร้างเสริมครอบครัว

(4) วิธีการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ คือ การประมวลวิธีการดังกล่าวข้างต้นมาประสานกันโดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลางให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมกิจกรรมของโรงเรียน จากการศึกษาที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนนั้น นอกจากลดข้อขัดแย้งระหว่างบ้านและโรงเรียนแล้ว ยังสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันเพราะบางครั้งข้อขัดแย้งระหว่างบ้านและโรงเรียนเกิดจากโรงเรียนมิได้มีการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของเด็ก การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับโรงเรียนเป็นทางแก้ข้อขัดแย้งด้านนี้ที่ดีที่สุดไม่เพียงเท่านั้น โรงเรียนต้องรักษาการให้สารสนเทศเกี่ยวกับนโยบายและปฏิรูปของโรงเรียนถึง

ผู้ปกครองอย่างต่อเนื่องด้วย นอกจากนี้ควรให้ผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ซึ่งช่วยได้มากเช่น การหาทุน การร่วมกิจกรรมโรงเรียน การช่วยพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับโรงเรียน กลยุทธ์สู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน ดังนี้

(1) การสร้างบทบาทของผู้ปกครอง โดยโรงเรียนจะให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในด้านทักษะการดูแลและการสร้างความเข้าใจในการพัฒนาของเด็กและวัยรุ่น รวมทั้งการสร้างบรรยากาศในบ้านที่สนับสนุนต่อการพัฒนาการของนักเรียนที่เหมาะสมกับวัย

(2) สร้างการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว เกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนและความก้าวหน้าของนักเรียน โดยใช้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างบ้านสู่โรงเรียนและโรงเรียนสู่บ้าน

(3) จัดทำโครงการอาสาสมัครจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมทำงานและจัดตารางงาน โดยจัดกิจกรรมเข้าร่วมในโครงการต่างๆของโรงเรียน

(4) สร้างการเรียนรู้ที่บ้านโดยมีผู้ปกครองช่วยดูแลกิจกรรมต่างๆของนักเรียน เช่น การบ้าน และกิจกรรมของโรงเรียน เป็นต้น

(5) สร้างการตัดสินใจร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ผู้สนับสนุน ตลอดจนคณะกรรมการ ที่ปรึกษาของโรงเรียน และสมาคมผู้ปกครอง

(6) ส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนในการจัดหาทรัพยากรและบริการอื่นๆ การจัดการศึกษาไม่ใช่เพียงหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น ยังเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะสนับสนุนการบริหารงานของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดและตรงกับความต้องการของสังคม ซึ่งผู้ปกครองอาจเข้ามามีบทบาทในการเป็นอาสาสมัครเป็นวิทยากร เป็นผู้ให้คำแนะนำ หรือเข้ามาเป็นตัวแทนผู้ปกครองเพื่อร่วมในการบริหารงานโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนในฐานะหน่วยงานองค์กรต้องกำหนดนโยบายและการดำเนินงานที่สนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองอย่างชัดเจน และในขณะเดียวกันต้องมีการสื่อสารโดยให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมืออันดีต่อกัน

9. แนวทางการศึกษาคูณลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบในการวิจัยเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบริหารบุคลากร บริหารงบประมาณ และด้านบริหารงานทั่วไปโดยศึกษารูปแบบและกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยมในการบริหารในปัจจุบันเพราะสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นกระแสที่มี

ความสำคัญยิ่งในปัจจุบัน (ทิพวรรณ จันทรสติชัย, 2546, หน้า 15) ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้ (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2540, หน้า 55 และสัมฤทธิ์ กางเพ็ง, 2545, หน้า 13)

(1) การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของการปฏิบัติงานและรับผิดชอบหน้าที่โดยตรง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรทุกฝ่ายทั้งนี้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษาได้

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม จะเน้นในรูปแบบของการเป็นผู้แทนจากฝ่ายต่างๆ เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกระดับทั้งในรูปแบบของสมาคมผู้ปกครองนักเรียนและสมาคมศิษย์เก่า

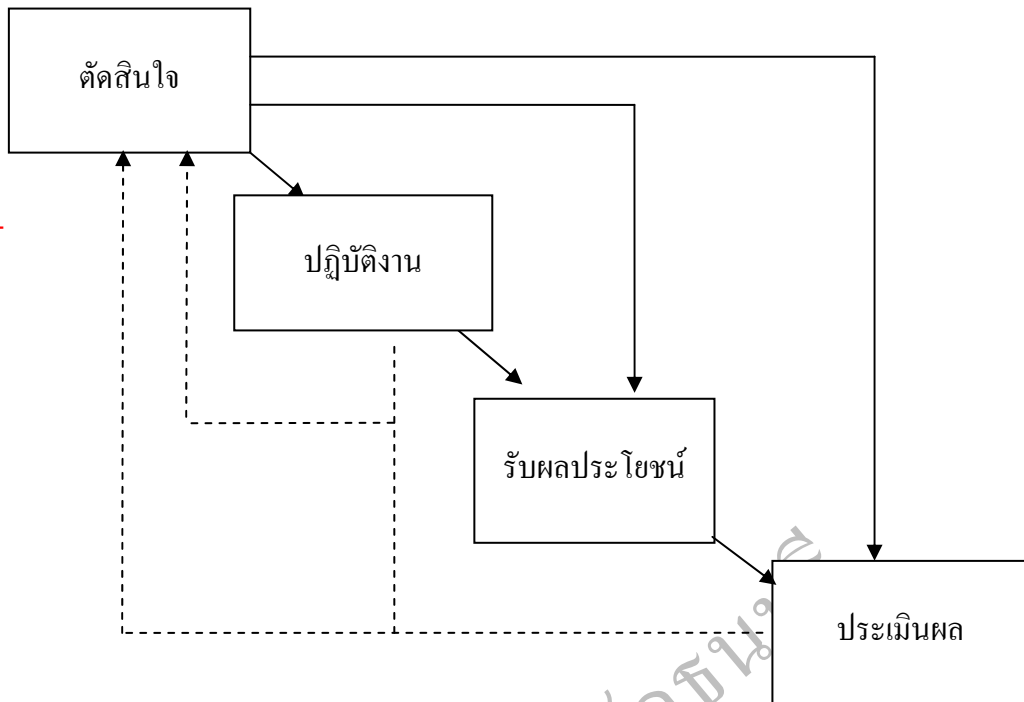
จากความหมายของการมีส่วนร่วมนั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมตามทฤษฎีของ Cohen & Uphoff (1977, p. 6) ซึ่งแบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็น 4 ชนิด ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ เริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานงานความช่วยเหลือ

(3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ต่อการบริหารการศึกษาของสถานศึกษา นอกจากนี้ Cohen & Uphoff ยังได้แสดงความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมดังภาพที่ 2.1

..... หมายถึง การส่งผลโดยตรง

..... หมายถึง การส่งผลย้อนกลับ

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของชนิดการมีส่วนร่วม

ที่มา: อัจฉรา โพธิยานนท์, 2539, หน้า 101

จากภาพจะเห็นได้ว่า Cohen & Uphoff ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นตัดสินใจมาก ดังจะเห็นได้จากภาพจุดเริ่มต้นที่ (1) การตัดสินใจ ซึ่ง Cohen & Uphoff แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เส้นทึบ การตัดสินใจจะมีผลต่อการปฏิบัติการ และจากการปฏิบัติการจึงส่งผลต่อไปยังการรับผลประโยชน์และการประเมินผล ในขณะเดียวกันการตัดสินใจจะมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์และการประเมิน ดังจะเห็นได้จากเส้นทึบแสดงความสัมพันธ์และในขณะเดียวกัน การประเมินผลจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการปฏิบัติการและการตัดสินใจ ซึ่งแสดงให้เห็นโดยเส้นประ และยังแสดงให้เห็นชัดด้วยว่าการปฏิบัติการจะส่งผลย้อนกลับไปยังการตัดสินใจด้วย

ในการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการบริหารงานหรือการจัดการศึกษาในโรงเรียนอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะในช่วงของการปฏิรูปการศึกษา นวัตกรรมในการบริหารงานเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จเรื่องหนึ่งที่มีการนำเสนอ และนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเป็นอย่างยิ่งก็คือกระบวนการ PDCA ของ "Deming" PDCA" มาจากคำภาษาอังกฤษ 4 คำ ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ปฏิบัติ) Check (ตรวจสอบ) Act (ดำเนินการให้เหมาะสม)

แนวคิดเกี่ยวกับวงจร PDCA เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักสถิติซึ่งได้พัฒนาจากการควบคุมกระบวนการเชิงสถิติที่ ในสหรัฐอเมริกาเมื่อทศวรรษ 1930 ในระยะเริ่มแรก วงจรดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในชื่อจนกระทั่งราวทศวรรษที่ 1950 ได้มีการเผยแพร่อย่าง กว้างขวางโดยปรมาจารย์ทางด้าน การบริหารคุณภาพ หลายคนจึงเรียกวงจรนี้ว่า " วงจร Deming " เมื่อเริ่มแรก Deming ได้เน้นถึงความสัมพันธ์ 4 ฝ่าย ในการดำเนินธุรกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพ และความพึงพอใจของ ลูกค้า ซึ่งได้แก่ ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย และฝ่ายวิจัย ความสัมพันธ์ทั้ง 4 ฝ่ายนั้น จะต้อง ดำเนิน ไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพของสินค้าตามความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา โดยให้ถือว่าคุณภาพจะต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด

ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับกับวงจร Deming ได้ถูกดัดแปลงให้เข้ากับวงจรการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ ขั้นตอนการตรวจสอบ และขั้นตอนการ ดำเนินการให้เหมาะสม (ซึ่งในระยะเริ่มแรกหมายถึงการปรับปรุงแก้ไข) แต่ยังไม่สามารถใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะแต่ละขั้นตอนถูกมอบหมายให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละฝ่าย ขณะที่ ฝ่ายบริหารกำหนดแผนงานและตั้งเป้าหมายสำหรับพนักงาน พนักงานก็ต้องลงมือปฏิบัติให้บรรลุ ตามเป้าหมายที่ฝ่ายบริหารได้กำหนดขึ้น ในขณะที่ผู้ตรวจสอบคอยตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของ พนักงานเป็นระยะๆและรายงานผลให้ผู้บริหารทราบ หากการปฏิบัติงานมีความผิดพลาดหรือ เบี่ยงเบน ไปจากเป้าหมายก็จะ ใกล้เคียงได้ทันที พนักงานที่สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายก็จะ ได้รางวัลเป็นการตอบแทน แต่ถ้าไม่สามารถทำได้ตามเป้าหมายก็จะถูกประเมินผลการปฏิบัติงานที่ ต่ำ การดำเนินงานในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่าค่อนข้างแข็งกระด้าง นอกจากผู้บริหารจะไม่ประเมิน ศักยภาพของพนักงานซึ่งเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานแล้ว ยังขาดวิสัยทัศน์ที่ดีใน เรื่องของการประสานงานภายในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้พนักงานมีส่วนร่วมใน ขั้นตอนการวางแผนและแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม วงจร Deming ได้พัฒนาไปในทิศทาง ที่นุ่มนวลขึ้น ในประเทศญี่ปุ่นซึ่งได้ให้ความสำคัญกับพื้นฐานการบริหารงาน 2 อย่าง นั่นก็คือ การสื่อสารและความร่วมมือร่วมใจจากทุกคนในหน่วยงาน โดยผู้บริหารยังคงเป็นผู้กำหนด แผนงาน แต่จะสื่อสารผ่านช่องทางหัวหน้างานและพนักงานตามลำดับขั้นเป้าหมายถูกกำหนดขึ้น ตามความเหมาะสมเป็นไปได้

เราใช้วงจร PDCA เพื่อการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ทุกครั้งที่วงจรหมุนครบรอบก็ จะเป็นแรงส่งให้หมุนในรอบต่อไป วิธีการใหม่ๆ ที่ทำให้เกิดการปรับปรุงก็จะถูกจัดทำเป็น

มาตรฐานการทำงาน ซึ่งจะทำให้การทำงานมีการพัฒนาอย่างไม่สิ้นสุด เราอาจเริ่มด้วยการปรับปรุง เล็กๆ น้อยๆ ก่อนที่จะก้าวไปสู่การปรับปรุงที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

วงจร PDCA สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกๆ เรื่อง นับตั้งแต่กิจกรรมส่วนตัว เช่น การปรุงอาหาร การเดินทางไปทำงานในแต่ละวัน การตั้งเป้าหมายชีวิต การดำเนินงานในระดับ บริษัท จนกระทั่งในระดับสถาบันการศึกษา หรือที่นำมาใช้ในระบบประกันคุณภาพการศึกษา

โครงสร้างของวงจร PDCA

ขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจร PDCA ประกอบด้วย "การวางแผน" อย่างรอบคอบ เพื่อ " การปฏิบัติ " อย่างค่อยเป็นค่อยไป แล้วจึง "ตรวจสอบ" ผลที่เกิดขึ้น วิธีการปฏิบัติใดมี ประสิทธิภาพที่สุด ก็จะจัดให้เป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ก็ต้องมองหาวิธีการ ปฏิบัติใหม่หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม

(1) ขั้นตอนการวางแผน

ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานพร้อมกับ พิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บ ข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้ จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วกำหนดทางเลือกในการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในด้านแรงงาน วัสดุดิบ ชั่วโงมการทำงาน เงิน เวลาฯลฯ โดยสรุปแล้ว การวางแผนช่วยให้รับรู้สภาพปัจจุบัน พร้อมกับกำหนดสภาพที่ต้องการให้ เกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการผสานประสบการณ์ ความรู้ และทักษะอย่างลงตัว โดยทั่วไปการวางแผน มีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทหลักๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ในอนาคตหรือกำลังจะเกิดขึ้น บางอย่างเราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เลย แต่เป็นการเตรียม ความพร้อมของเราสำหรับสิ่งนั้น

ประเภทที่ 2 การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นการวางแผนเพื่อ เปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดในอนาคตได้ ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปัจจุบัน

(2) ขั้นตอนการปฏิบัติ

ขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้ กำหนดไว้ในขั้นตอนการ วางแผน ในขั้นนี้ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปใน

ทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบด้วย เราไม่ควรปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้ายเพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงานผู้บริหารย่อมต้องการทราบความคืบหน้าอย่างแน่นอน เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

(3) ขั้นตอนการตรวจสอบ

ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอการตรวจสอบทำให้เราทราบว่าการปฏิบัติในขั้นที่สองสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่าจะตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป

(4) ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม

ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควรดำเนินการอย่างไรต่อไป

(4.1) มองทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้

(4.2) ใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม

(4.3) ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้

(4.4) เปลี่ยนเป้าหมายใหม่

การวางแผนการดำเนินงานเราต้องกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ อาจจะเป็นเป้าหมายระยะสั้น หรือเป้าหมายระยะยาวก็ได้แต่เป้าหมายที่ดีจะต้อง SMARTER ซึ่งประกอบไปด้วย

Specific -	เฉพาะเจาะจง มีความชัดเจน
Measurable -	สามารถวัดและประเมินผลได้
Acceptable -	เป็นที่ยอมรับได้ของผู้ปฏิบัติ
Realistic -	ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง
Time Frame -	มีกรอบเวลากำหนด
Extending -	ท้าทาย และเพิ่มศักยภาพของผู้ปฏิบัติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศไทย

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนโดยตรงนั้น ยังไม่ปรากฏ แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงดังนี้

สมชาย เบ้าหล่อเพชร (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาการวางแผน บริหาร โรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุดรธานี ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้มีส่วนร่วม ในการวางแผนมีทัศนะต่อปัญหากระบวนการวางแผนการบริหาร โรงเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กมีระดับปัญหารวมทุกด้าน และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านแล้วโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและ ความต้องการ มีปัญหามากที่สุดรองลงมาคือ ด้านการวางแผน และด้านการดำเนินการตามแผน ส่วนการประเมินมีปัญหาน้อยที่สุดผู้บริหารและครูมีส่วนร่วม มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหา การวางแผนไม่แตกต่างกัน ทั้งรายด้านและรายรวมทุกด้าน ส่วนผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมใน การวางแผนในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการวางแผนการบริหาร โรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผน มีปัญหาแตกต่างอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดกลางในด้านอื่นๆ มีปัญหาไม่แตกต่างกัน

ภาวนา วงสวาท (2541, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การตัดสินใจแบบให้มีส่วนร่วม ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีความเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจแบบให้มีส่วนร่วมของ ผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานวิชาการโรงเรียน 7 งาน อยู่ในแบบ “ผู้บริหารหรือกับครูอาจารย์ ในโรงเรียนเป็นกลุ่มแล้วตัดสินใจเอง” ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีความเห็นว่าการตัดสินใจแบบให้ครูมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานวิชาการใน โรงเรียน 7 งานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น งานนิเทศภายใน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งอยู่ใน ขนาดโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความเห็นว่าการตัดสินใจแบบให้ครูมีส่วนร่วมของผู้บริหาร

โรงเรียนในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน 7 งาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น งานหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ และงานการเรียนการสอน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เลอศักดิ์ รัชณาการ (2545, หน้า 142) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสัมพันธระหว่าง การมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจสั่งการของผู้บริหาร โรงเรียนกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจสั่งการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบสูงกว่าระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ สูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 การมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจสั่งการของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนประถมศึกษาในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เอกราช นัตริใจคำ (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กรรมการโรงเรียนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียนกับชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมทางสังคมร่วมกันสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและประสานงานให้โรงเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านในโรงเรียน ประชุมวางแผนในการกำหนดแนวทางในการแสวงหาเงินทุน จัดหารายได้หาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อมอบให้แก่โรงเรียน ร่วมพิจารณาแต่งตั้งอนุกรรมการ ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับองค์กรท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความเห็นชอบแผนการจัดกิจกรรมให้บริหารชุมชนและท้องถิ่น และหาแนวทางให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและงบประมาณแก่โรงเรียน ร่วมจัดทำแผนหรือโครงการที่ต้องการใช้เงินหรืองบประมาณและตรวจสอบการใช้จ่ายเงินร่วมติดตามผลการดำเนินการตลอดจนให้ข้อเสนอแนะทางแก้ไขปัญหา ประสานงานกับวิทยากรภายนอก เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการขาดแคลนบุคลากรแก่ทางโรงเรียน ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ใช้แหล่งความรู้และวัสดุในท้องถิ่นมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยการพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชนและสนับสนุนการให้ครูได้จัดกิจกรรมการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียน

คารารวรรณ ศรีกาญจนา (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของข้าราชการครู โรงเรียนชอยแอนเนกซ์ สังกัดสำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู ในการมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการ โรงเรียน ได้แบ่งการบริหารงานวิชาการ ออกเป็น 9 ด้าน ดังนี้ ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการเรียนการสอน ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดผลและประเมินผล ด้านห้องสมุด ด้านนิตเทศการศึกษา ด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน ด้านส่งเสริมการสอน ด้านการประชุมและอบรมทางวิชาการ ผลการวิจัย พบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ทั้ง 9 ด้านอยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับ จากมากไปน้อยดังนี้ ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการนิตเทศศึกษา ด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการสอน เมื่อศึกษาแยกเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการทั้ง 9 ด้านมีการมีส่วนร่วมรายชื่อ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก

นภารัตน์ ชูทองรัตน์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีสูงสุดตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบดังนี้ ครู โรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการประจำปี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก 4 ปัจจัย เรียงตามลำดับดังนี้ นโยบายการวางแผนด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านลักษณะงานที่ทำ ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงาน และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ปัจจัย ได้แก่ ด้านขวัญและกำลังใจ ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาประสบการณ์ในการทำงานและตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการประจำปี แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การมีส่วนร่วมด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรและแผนการสอน ด้านการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ การกำหนดนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การกำหนดวิธีการวัดผลและประเมินผล ด้านห้องสมุด ได้แก่ การจัดให้มีพื้นที่และมุมหนังสือประจำห้องเรียน ด้านการนิตเทศศึกษา ได้แก่ การนำผลการนิตเทศมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวางแผนและการกำหนดวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ การวางแผนการบริหารงานวิชาการ

ด้านส่งเสริมการสอน ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ได้แก่ การเข้าการอบรม ศึกษาดูงาน การนิเทศการสอนการประชุมเชิงปฏิบัติการ

สุภาพร รอดถนอม (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารการแบบมีส่วนร่วมของผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลกับประสิทธิผลองค์การตามการรับรู้ของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิผลองค์การการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับประสิทธิผลองค์การและกลุ่มตัวแปรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลองค์การได้ คือการกระตุ้นปัญหา การกระจายอำนาจและการให้อำนาจในการตัดสินใจ การสร้างวิสัยทัศน์ การถ่ายทอดวิสัยทัศน์ และการปลูกฝังค่านิยม

ธนาวรรณ สมชื่น (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ผลวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมระดับสูงสุด คือด้านการบริหารทั่วไปรองลงมาตามลำดับ คือ ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ ส่วนด้านที่มีค่าระดับการมีส่วนร่วมต่ำสุด คือด้านการบริหารงานบุคคล ส่วนการเปรียบเทียบมีส่วนร่วมในการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามวุฒิการศึกษา และขนาดของสถานศึกษาโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า เมื่อเปรียบเทียบตามขนาดของสถานศึกษา ด้านวิชาการ และด้านบริหารทั่วไปแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชูชาติ ประสูติแสงจันทร์ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่ององค์ประกอบของผู้บริหารที่ส่งผลต่อวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสังฆมณฑลราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบด้านคุณลักษณะและพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก และวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน สำหรับองค์ประกอบของผู้บริหารที่ส่งผลต่อวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวม คือ ด้านคุณลักษณะและด้านสถานภาพ

รัชฎาณี สังขารมย์ (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเข้าสู่มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเข้าสู่มาตรฐานคุณภาพ

การศึกษาในมาตรฐาน ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการและด้านปัจจัย ในระดับมากและเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่าส่วนใหญ่โรงเรียนมีศักยภาพในการพัฒนาในระดับมากมีเพียงรายการเดียวที่โรงเรียนมีศักยภาพการพัฒนาในระดับปานกลาง คือ การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้พัฒนาการเรียนการสอน

ชูศักดิ์ ชาญช่วง (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พบว่าพฤติกรรมของผู้บริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งในภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านซึ่งการมีส่วนร่วมตามบทบาทของกรรมการโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนและด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมพบว่ามีสองด้าน คือ การจูงใจและการกำหนดเป้าหมาย

อุบล นิ่มนวล (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับการปฏิบัติตามหน้าที่ตามบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนกับการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน

ไพรัตน์ หงส์เทียบ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า

(1) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มาตรฐานที่ 4 และมาตรฐานที่ 6 อยู่ในระดับมาก

(2) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและมาตรฐานที่ 3 และมาตรฐานที่ 4 และมาตรฐานที่ 6 มีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

(3) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยภาพรวม เมื่อพิจารณาเป็นรายมาตรฐาน

พบว่ามาตรฐานที่ 3 และมาตรฐานที่ 4 ส่งผลต่อด้านพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียนและพฤติกรรม การสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้วย

สารดี งามสม (2545, หน้า 58) ได้ทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของครูต่อ พฤติกรรมการบริหารแบบมีส่วนร่วม พบว่า ระดับความพึงพอใจของครูต่อพฤติกรรมการบริหาร แบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในงานบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา 7 งานอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความพึงพอใจจากมากไปหาน้อย ของแต่ละงานดังนี้ งานบริหารทั่วไป งานวิชาการ งานปกครองนักเรียน งานบริการ งานโรงเรียนกับชุมชน งานธุรการ และงานอาคารสถานที่

ศิริพร อุดมกุศลศรี (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของ ผู้บริหารโรงเรียนที่จำแนกมาตรฐานคุณภาพนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหาร โรงเรียน ทั้งสองกลุ่มในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

วารุณี สิงห์เสนห์ (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมการบริหารของ ผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพงานวิชาการ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม พบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละพฤติกรรมจะพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 6 พฤติกรรม และพบว่าพฤติ กรรมการบริหารของผู้บริหารด้านการควบคุมการปฏิบัติงานส่งผลต่อการประกันคุณภาพงาน วิชาการ ด้านการบริหารและการจัดการ

เสงี่ยม เป้าเส็ง (2546, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการดำเนินการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพอยู่ในระดับสูงสุด ส่วนการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพ การศึกษาอยู่ในอันดับต่ำสุด การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจำแนกตามขนาด สถานศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ของบุคลากร และสภาพแวดล้อมในการทำงานด้านการ ได้รับการ สนับสนุนจากเขตพื้นที่การศึกษาที่แตกต่างกันมีการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แตกต่างกัน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านการได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงานและ การได้รับการฝึกอบรมการประกันคุณภาพการศึกษา มีการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาแตกต่างกัน

พัชรี เวชยันต์วิวัฒน์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของ ผู้บริหารที่ส่งผลต่อมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โรงเรียนก่อนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนัก บริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมการบริหาร

ของผู้บริหารโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและแยกพิจารณาเป็นรายด้าน

จุฑารัตน์ อินทะแสน (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา 5 พบว่า

(1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ทุกโรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรตามแนว การจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยข้อมูลด้านสภาพเศรษฐกิจและสภาพชุมชนของโรงเรียน ทุกโรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน โดยเน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในด้านระเบียบวินัยและกิริยามารยาท หลักสูตรที่จัดทำประกอบด้วย สารการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีการจัดทำคู่มือประกอบการใช้หลักสูตร จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรของแต่ละโรงเรียน ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระบวนการจัดทำหลักสูตร

(2) ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร พบว่า ครูได้มีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้รับการอบรมในการจัดทำหลักสูตรและได้รับมอบหมายงานตามความเหมาะสม จากการศึกษาได้พบว่า ครูมีภาระงานมาก ครูมีคุณวุฒิ และพื้นความรู้ไม่ตรงกับวิชา ที่ได้รับมอบหมายให้ทำการสอน

(3) ด้านแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการศึกษามีการสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน จัดบริการโสตทัศนูปกรณ์และสื่อ โดยห้องสมุดของโรงเรียน และจากการศึกษาพบว่าหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อ และโสตทัศนูปกรณ์มีจำนวนไม่เพียงพอ เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด

(4) ด้านการวัดและประเมินผล มีการวัดผล และประเมินผลตามระเบียบ แต่ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาในด้านความรู้ความเข้าใจ วิธีการและกระบวนการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย

(5) ด้านการนิเทศ ทุกโรงเรียน ได้มีการวางแผนนิเทศภายใน โดยผู้บริหารโรงเรียน และฝ่ายวิชาการใช้วิธีการเยี่ยมชมชั้นเรียน แต่ไม่พบว่าได้มีการบันทึกผลการนิเทศ และไม่มีการจัดดำเนินการนิเทศอย่างเป็นทางการ

ทิสนา แจมมณี และคณะ (2547, หน้า 1-10) ได้ศึกษาโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่เน้นการปฏิรูปส่วนใหญ่มีระดับการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนอยู่ในระดับดีถึงมาก โดยผลการดำเนินชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งที่เป็น

เครือข่ายภายในและภายนอกของโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ พัฒนาคุณภาพของนักเรียน ให้มีผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และตามเป้าหมายที่โรงเรียน กำหนด

เอี่ยม มังคลาด (2547, บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดพะเยา พบว่า ด้านการบริหารและบริหารหลักสูตร ผู้บริหารส่วนใหญ่มีงานจัดเก็บข้อมูลขั้นพื้นฐานเพื่อใช้ประโยชน์ในการนำหลักสูตรไปใช้ มีการเตรียมบุคลากร โดยการประชุมชี้แจง ส่งครูไปอบรม การจัดครูเข้าสอนพิจารณาโดยเป็นผู้ มีคุณวุฒิและประสบการณ์ในการสอน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์และเอกสารเป็นหลักสูตร ไว้บริหาร โดยจัดไว้เป็นห้องเอกเทศ สำหรับปัญหาด้านการบริหารและบริการหลักสูตร ส่วนใหญ่ประสบ ปัญหาดังนี้ คือ ขาดงบประมาณสนับสนุนและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรล่าช้า การจัดครู เข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิ จำนวนครูและวัสดุ สื่อการสอนประกอบหลักสูตรมีไม่เพียงพอและ ขาดสถานที่สำหรับจัดบริการแหล่งวิทยากร ด้านการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร โดยศึกษาด้วยตนเองและเข้ารับการอบรม มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยการพัฒนาระบบการเรียนการสอนและกำหนด กิจกรรมเสริม หลักสูตร จัดทำแผนการสอนเป็นรายภาคเรียนและรายสัปดาห์ ใช้เทคนิควิธี สอนหลายวิธีตามความเหมาะสมของเนื้อหาจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ โดยให้ นักเรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมด้วยตนเอง มีการซ่อมเสริมนอกเวลาเรียน มีการวัดผลและประเมินผล การเรียนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียน โดย ยึดจุดประสงค์ การเรียนรู้เป็นเกณฑ์ สำหรับปัญหาด้ว นการดำเนินการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ประสบปัญหาดังนี้ คือ ครูขาดความเข้าใจในการปฏิบัติ ตามหลักสูตรในด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการและขาดทักษะวิธีการวัด ประเมินผล

ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ผู้บริหารส่วนใหญ่มีกิจกรรม สนับสนุนใช้หลักสูตรเป็นบางครั้ง มีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยใช้รูปแบบการนิเทศ อย่างไม่เป็นทางการและใช้เครื่องมือ หน่วยงานต้นสังกัดและช่วยเหลือครูที่มีปัญหาด้ว นการเรียน การสอนโดยให้เข้ารับการอบรม สำหรับปัญหาด้ว นการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ส่วนใหญ่ประสบปัญหาดังนี้ คือ ผู้บริหารไม่มีเวลาและขาดเครื่องมือสำหรับการนิเทศขาด งบประมาณและบุคลากรในการจัดกิจกรรมสนับสนุนการใช้หลักสูตร แนวทางในการนำหลักสูตร ไปใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องมีการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ ปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและ

ทรัพยากรของโรงเรียน การวางแผนกำหนดแนวทางและการจัดทำโครงการ การดำเนินการปฏิบัติ ตามแผนงานหรือโครงการและการประเมินแผนงานหรือโครงการให้เป็นระบบตลอดปีการศึกษา

เทิดชาติ ชัยวงศ์ (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) ในโรงเรียนอำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ได้ เสนอแนะแนวทางในการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุงของโรงเรียนประถมศึกษาดังนี้

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นผู้บริหารควรให้ความสำคัญและจัดเก็บข้อมูลได้ เป็นปัจจัยในการวางแผนและจัดการศึกษาในโรงเรียนซึ่งควรแต่งตั้งคณะทำงานวิเคราะห์ข้อมูลที่ จำเป็นและจัดสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับ นักเรียนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน เช่น แหล่งวิทยากร วัสดุ ครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอนและนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้น

(2) ครูผู้สอนควรศึกษาทำความเข้าใจ ทฤษฎีการเรียนรู้ จิตวิทยาการศึกษา หลักสูตร วิธีสอนและวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น สุขภาพ ความถนัด ความสนใจ เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อมูลในการวางแผนการสอนของครู

(3) การวางแผนหรือโครงการด้านวิชาการ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญ เช่นเดียวกับการวางแผนงานด้านอื่นๆ ซึ่งผู้บริหารควรให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผน เช่น ให้เป็นคณะทำงานให้เสนอโครงการเป็นต้น หาทางส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรู้ความเข้าใจและ เกิดทักษะในการจัดทำแผน เช่น ให้การอบรม การศึกษาเอกสารเป็นต้น นำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ รวบรวมไว้แล้วมาเป็นข้อมูลในการวางแผน สนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ แก่ครูผู้สอน เพื่อวาง แผนการสอนและมอบหมายให้ครูได้สอนตามกลุ่มประสบการณ์ ผลงานพิเศษต่างๆ ให้ครูที่ รับผิดชอบน้อยลงและให้ครูมีการวางแผนการสอนได้มากขึ้น

(4) การดำเนินการผู้บริหารต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติงาน ตามแผนงานและ โครงการ ตามที่ได้วางแผนไว้ จัดบริการวัสดุหลักสูตรแก่ครูผู้สอนให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการ นิเทศภายในโรงเรียนให้มากที่สุด โดยเน้นความสำคัญของการนิเทศภายในเป็นหลัก สำหรับ ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่วางไว้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนการสอนการเรียนรู้ตามแนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533)

(5) การประเมินผล ผู้บริหารควรมีการประเมินแผนงานและ โครงการต่างๆ ทั้ง 3 ระยะ คือระยะก่อนการดำเนินการ ระหว่างการดำเนินการ และหลังการดำเนินการ โดยใช้ รูปแบบวิธีการประเมินหลาย ๆ วิธีตามความเหมาะสมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ครูผู้สอนควรมี

การประเมินแผนการสอนทั้งก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังดำเนินการสอน มีการสรุปและพัฒนาแผนการสอน ควรวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วยเครื่องมือวัดผลต่างๆ หลากหลาย วิธีให้ครอบคลุมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน

วสินี พิเศษ (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุคลากรหลักสูตรในโรงเรียนสังกัดเทศบาลจังหวัดพิจิตร พบว่าบุคลากรหลักสูตรต้องการมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารและการบริการหลักสูตร ด้านการดำเนินงานการใช้หลักสูตรและต้องการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรหลักสูตรควรมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 3 ด้าน เช่นกัน เมื่อวิเคราะห์ ความสอดคล้องซึ่งใช้ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ระหว่าง 3.50-5.00 พบว่า ผู้บริหารและครู ควรมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านบริหารและบริการหลักสูตร การดำเนินงานการใช้หลักสูตร และการสนับสนุน และส่งเสริมการใช้หลักสูตรในทุกกิจกรรม คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านการบริการและบริการหลักสูตรควรจัดให้มีกิจกรรมในการจัดวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของการบริหาร ในด้านการดำเนินงานการใช้หลักสูตร ควรจัดให้มีกิจกรรมในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และในด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ควรจัดให้มีกิจกรรมในการจัดตั้งศูนย์วิชาการและบริการทางวิชาการ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ศยามา สรมยุรา (2545, บทคัดย่อ) ศึกษาการประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เขตภูมิภาคตะวันตก ผลการวิจัยพบว่าด้านบริบท ปัจจัยภายในและภายนอกของการศึกษา จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร โดยภาพรวมของสถานศึกษาเขตภูมิภาคตะวันตกมีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ด้านปัจจัยเบื้องต้น คุณลักษณะของครู คุณลักษณะของนักเรียนและสื่อการเรียนรู้โดยภาพรวมของสถานศึกษาเขตภูมิภาคตะวันตกมีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ด้านกระบวนการ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนรู้และการวัดและการประเมินผลโดยภาพรวมของสถานศึกษาเขตภูมิภาคตะวันตกมีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ด้านผลการปฏิบัติตามกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล โดยภาพรวมของสถานศึกษาเขตภูมิภาคตะวันตกมีผลการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ธีรภัทร์ เจริญดี (2542, บทคัดย่อ)วิจัยเรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา 11 พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองทั้ง 4 ด้าน ที่ศึกษาวิจัย ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงานบริหาร ด้านการพัฒนานักเรียน ด้านการติดต่อสื่อสาร ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก

ทรงเดช สิทธิประเสริฐ (2548, หน้า 97-105)ได้ศึกษาการบริหารงานหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านป่าสักน้อย พบว่า แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษามีแนวทางการพัฒนา 3 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดปัญหา การกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมีกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนการเตรียมการใช้หลักสูตรสถานศึกษา การดำเนินการบริหาร การดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา การตรวจสอบประเมินผลการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา การปรับปรุงการพัฒนาระบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาและการประชุมผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาอันส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผนเตรียมการใช้หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมของผู้บริหารการเตรียมความพร้อมของบุคลากร การเตรียมความพร้อมระบบข้อมูลสารสนเทศ การเตรียมความพร้อมด้านหลักสูตรสถานศึกษา การเตรียมความพร้อมด้านแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการเตรียมความพร้อมด้านคณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่างๆ ของสถานศึกษา ด้านการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การบริหารงานบุคคลการบริหารงานการเงินและพัสดุการบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานหลักสูตร(การนำหลักสูตรไปใช้)ด้านการตรวจสอบประเมินผลการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ผลที่เกิดกับนักเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับ ดี นักเรียนผ่านผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนคิดเป็นร้อยละ 97.65 ผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรสถานศึกษาร้อยละ 100 และผ่านการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ร้อยละ 100 ผลที่เกิดกับครูพบว่า สภาพขวัญกำลังใจของครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับดี และความพึงพอใจของครูต่อสภาพการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ระดับปานกลาง ผลที่เกิดขึ้นกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชน พบว่า มีความตระหนักเข้าใจบทบาทหน้าที่และให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับดี ส่วนการปรับปรุงพัฒนาระบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินการดังนี้ พัฒนาครูผู้สอน พัฒนาผู้บริหาร พัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและ

ชุมชน พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและพัฒนาด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ปานจิต เอี่ยมเจริญ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนคันทนาเยาว์ สำนักงานเขตคันทนาเยาว์ สังกัดกรุงเทพมหานคร ใน 4 ด้าน คือ เป้าหมาย บทบาท การตัดสินใจและการติดต่อสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนโดยรวมและรายด้านในด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียน การบริการงานด้านวิชาการ ในด้านเป้าหมายการมีส่วนร่วมของครูในด้านการบริหารงานวิชาการในด้านบทบาท การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานในด้านการติดต่อสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานวิชาการด้านการตัดสินใจ ตามลำดับ

ประยุทธ์ ตรีชัย (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี โดยวิเคราะห์ตามสถานภาพของครู ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ การปฏิบัติงาน และวุฒิการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารโรงเรียน จำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และวุฒิการศึกษา พบว่า ครูที่เป็นเพศหญิง กับเพศชาย มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ครูที่มีอายุ 46 ลงมา กับครูที่มีอายุ 46 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงาน 23 ปีลงมา กับครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 23 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีกับครูที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี สูงกว่ามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำราและเอกสารต่างๆ งานวิจัยต่างประเทศในเรื่องของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนซึ่งวิจัยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังต่อไปนี้

Dondero (1993, p. 1607-A) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการโรงเรียนที่อาศัยโรงเรียนเป็นพื้นฐาน ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู ประสิทธิภาพและความพึงพอใจในงาน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการโรงเรียนที่อาศัยโรงเรียนเป็นฐานมีการจัดการในโรงเรียนตามข้อเสนอแนะของครูผู้ร่วมงาน โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดกฎระเบียบในการปกครองตนเองจะพบว่า ครูที่ได้รับความรับผิดชอบและให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันจะมีความสุขรอบคอบ โรงเรียนมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การที่ครูได้มีโอกาสร่วมในการตัดสินใจพบว่า มีความสัมพันธ์ในด้านบวกกับขวัญ กำลังใจในเชิงบวกต่อการปฏิบัติงาน

Jacob (1974, p. 12) ได้ศึกษาสาเหตุของผลการปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิผล (Ineffective Performance) นักบริหารอย่างน้อยร้อยละ 30 ระบุว่าสาเหตุเกิดจาก การขาดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์การหรือหน่วยงานที่ชัดเจน วิธีและระเบียบปฏิบัติไม่มีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมหรือ โครงการพัฒนาทักษะมีไม่เพียงพอหรือไม่มีประสิทธิผล ภาวะผู้นำในการบริหาร ไม่เพียงพอความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาภายในองค์การและระหว่างองค์การไม่ดี และขวัญ ของบุคลากรไม่ดี นอกจากนี้ผู้บริหารร้อยละ 90 เชื่อว่าผลการปฏิบัติงานอาจปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ด้วยการ ใช้ทักษะและความรู้ที่เหมาะสม

Townsend (1997, pp. 95-124) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมี ประสิทธิภาพระหว่าง โรงเรียนชุมชนในออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกา พบว่าสิ่งสำคัญ คือ คุณลักษณะของบุคลากรที่มีความทุ่มเท ร่วมแรงร่วมใจ มีความเชี่ยวชาญทางวิชาการและผู้บริหาร โรงเรียนที่มีความเป็นผู้นำจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ปลอดภัย ชุมชนจะมีทัศนคติที่ดีต่อ โรงเรียน

Robert (1998, p. 237) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ประสิทธิผลของการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามการรับรู้ของผู้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในโรงเรียนและชุมชน โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการนำการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปใช้ในโรงเรียนแห่งหนึ่งใน Illinois โดยศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร 4 ตัว คือ ภาวะผู้นำ บรรยากาศ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 4 ตัวและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

Cabe and Flening (1975, p. 4171-A) ได้ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนของวิทยาลัยในรัฐเวอจิเนียในปี ค.ศ. 1975 พบว่า สมาชิกของชุมชนและมหาวิทยาลัยต่างมี ความเชื่อความร่วมมือในด้านปฏิบัติและการพึ่งพาอาศัยกันเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาชุมชน ถ้ามี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากเท่าไร โอกาสแห่งความสำเร็จของกลุ่มที่มีส่วนร่วมก็มีมากยิ่งขึ้น เท่านั้น

Becerra (1974, p. 6887-A) ได้ศึกษาถึงบทบาทของผู้บริหารการศึกษาและการมี ส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน พบว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาใดๆ ที่เกี่ยวกับสถานศึกษา นั้นๆ ผู้บริหารและผู้แทนชุมชนต้องร่วมมือกันและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา ตามบทบาทและหน้าที่ นโยบายที่ได้ตกลงกันไว้และผู้บริหารจะต้องเข้าใจตลอดทั้งต้องสนใจ เกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน

Hakanen (1975, p. 6004-A) ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองและกลุ่มนักวิชาการเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

(1) ผู้ปกครองยังขาดความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของโรงเรียนและนักศึกษาได้เสนอแนะให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น

(2) การขาดข้อมูลข่าวสาร การติดต่อภายในชุมชน ทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์กันภายในชุมชน

(3) เครื่องมือที่ใช้ติดต่อยังไม่เพียงพอ มีข้อเสนอให้มีการแจ้งนโยบายการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับการเงิน เวลาและความจำเป็นด้านอื่นๆ ของโรงเรียนให้กับชุมชนทราบ

สรุปจากผลงานวิจัยทั้งในประเทศและงานวิจัยในต่างประเทศ พบว่า ในการบริหารโรงเรียนนั้นการมีส่วนร่วมของผู้ได้บังคับบัญชาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อองค์กรเมื่อผู้บริหาร โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน ก็จะมีผลทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยผู้บริหาร โรงเรียนต้องวางแผนและจัดระบบการทำงานที่ดี การบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนจะเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานสร้างเสริมความสามัคคีแก่หมู่คณะเกิดความพึงพอใจของบุคลากรและผู้ให้บริการ โรงเรียน